

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยสภาพและปัญหาการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. การบริหารจัดการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
กำแพงเพชร
2. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการบริหาร
 - 2.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม
 - 2.2 ลักษณะของการมีส่วนร่วม
 - 2.3 ปัจจัยที่สนับสนุนและเป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วม
3. นโยบายการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
4. ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2543
 - 4.1 โครงสร้างของคณะกรรมการสถานศึกษา
 - 4.2 การมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษา
ขั้นพื้นฐาน 12 ด้าน
 - 4.3 แนวทางการดำเนินงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
 - 4.4 ปัญหาการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
5. ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย
 - 5.1 สถานภาพของคณะกรรมการสถานศึกษา
 - 5.2 วุฒิการศึกษา
 - 5.3 ขนาดสถานศึกษา
 - 5.4 ที่ตั้งสถานศึกษา
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 6.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

การบริหารจัดการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร

จังหวัดกำแพงเพชรมีส่วนราชการหลักที่ดำเนินการด้านการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ 2 ส่วนราชการ คือ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต 1 และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต 2 ซึ่งเป็นการบูรรวมมาจาก 3 ส่วนราชการของจังหวัด คือ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกำแพงเพชร สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกำแพงเพชร และสำนักงานสามัญศึกษาจังหวัดกำแพงเพชร

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต 1 ตั้งอยู่บริเวณหลังศูนย์ราชการจังหวัด อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร มีนายสมเกียรติ บุญรอด เป็นผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา มีพื้นที่ในเขตบริการ ครอบคลุม 4 อำเภอ 1 กิ่งอำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอพรานกระต่าย อำเภอไทรงาม อำเภอลานกระบือ และกิ่งอำเภอโกสัมพีนคร มีสถานศึกษาในสังกัด จำนวน 226 แห่ง (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต 1, 2550)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต 2 ตั้งอยู่อำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร มีนายสุทิศ ทองสนธิทากาญจน์ เป็นผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา มีพื้นที่ในเขตบริการครอบคลุม 4 อำเภอ 2 กิ่งอำเภอ คือ อำเภอคลองขลุง อำเภอขาณุวรลักษบุรี อำเภอลองลาน อำเภอทรายทองวัฒนา กิ่งอำเภอบึงสามัคคี และกิ่งอำเภอปางศิลาทอง มีสถานศึกษาในสังกัด จำนวน 201 แห่ง ไม่รวมสถานศึกษาที่เป็นสาขา (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต 2, 2550)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ถือเป็นกลไกหลักและเป็นหัวใจสำคัญของระบบการปฏิบัติงานตามโครงสร้างของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) เป็นหน่วยแปลงนโยบายไปสู่การปฏิบัติ ดำเนินการส่งเสริม กำกับ ติดตามการดำเนินการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในสังกัด เพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุเป้าหมายตามแผนปฏิบัติราชการของกระทรวงศึกษาธิการ รวมทั้งการประเมินแก้ไขปรับปรุงการปฏิบัติงาน และประเมินผลการปฏิบัติราชการตามแผนของสถานศึกษา เนื่องจากสถานศึกษาแต่ละแห่งมีบริบทที่แตกต่างกันทั้งในด้านปัจจัยและศักยภาพทางการบริหารจัดการด้านวัฒนธรรมประเพณีและค่านิยมของท้องถิ่นรวมถึงความแตกต่างทางด้านภูมิศาสตร์ที่ยากต่อการบริหารจัดการ ดังนั้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจึงต้องอาศัยการรวมพลังทุ่มเทการปฏิบัติราชการ มุ่งมั่นสู่เป้าหมายอย่างอดทน กัดกลืนพัฒนาเทคนิคการดำเนินการนำเทคโนโลยีมาบูรณาการใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อยกระดับคุณภาพมาตรฐานของการศึกษาขั้นพื้นฐาน และสร้างคุณภาพการบริการให้เป็นที่พึงพอใจของประชาชน โดยเพิ่มศักยภาพขององค์กรให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

สถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดกำแพงเพชร เป็นหน่วยงานหลักที่ต้องทำการบริหารจัดการศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นพลังขับเคลื่อนในการบริหารสถานศึกษาให้ก้าวไปสู่ความสำเร็จต่อไป

**ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการบริหารจัดการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดกำแพงเพชร**

1. ความพร้อมขององค์กรในการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ โดยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาต้องจัดทำแผนพัฒนาการศึกษา แผนยุทธศาสตร์หรือแผนปฏิบัติการ 4 ปี ที่มีกรอบทิศทางการดำเนินงาน ประกอบด้วย วิสัยทัศน์ พันธกิจ ประเด็นยุทธศาสตร์ เป้าประสงค์ กลยุทธ์ ตัวชี้วัด เป้าหมายและกรอบแผนงานตามโครงการตามรายละเอียดงานหลักทั้ง 4 งานคือ งานบริหารวิชาการ งานบริหารงบประมาณ งานบริหารบุคคลและงานบริหารทั่วไป

1.1 งานบริหารวิชาการ ประกอบด้วย การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผลประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา การพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การนิเทศการศึกษา การแนะแนวการศึกษา การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา การส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการแก่ชุมชน การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการ และการส่งเสริม สนับสนุนความรู้ด้านวิชาการแก่บุคคล องค์กร หน่วยงานและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

1.2 งานบริหารงบประมาณ ประกอบด้วย การจัดทำและเสนอของบประมาณ การจัดสรรงบประมาณ การตรวจสอบ ติดตามประเมินผลการดำเนินงานและรายงานการใช้จ่าย การระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา การบริหารงานการเงินและบัญชี และการบริหารงานพัสดุและสินทรัพย์

1.3 งานบริหารบุคคล ประกอบด้วย การวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่ง การสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ วินัยและการรักษาวินัย การออกจากราชการ

1.4 งานบริหารทั่วไป ประกอบด้วย การดำเนินงานธุรการ งานเลขานุการ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน งานพัฒนาระบบเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ การประสานและพัฒนาระบบการศึกษา การจัดระบบการบริหารและพัฒนาองค์กร งานเทคโนโลยีสารสนเทศ การส่งเสริมสนับสนุนงานด้านวิชาการ งบประมาณ บุคคล และบริหารทั่วไป การดูแลอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม การจัดทำสำมะโนนักเรียน การรับนักเรียน การส่งเสริม

และประสานงานการศึกษาภายในระบบ นอกกรอบ และตามอัตรายาศัย การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา การส่งเสริมงานกิจการนักเรียน การประชาสัมพันธ์งานด้านการศึกษา การส่งเสริมสนับสนุนและประสานงานการศึกษาของบุคคล ชุมชน องค์กร หน่วยงานและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา การประสานราชการกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและหน่วยงานอื่น การจัดระบบควบคุมภายในหน่วยงาน งานบริหารสาธารณะ และงานอื่น ๆ จากหน่วยงานต้นสังกัด

2. การบริหารการเปลี่ยนแปลงในองค์กร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา ต้องนำแนวทางการบริหารการเปลี่ยนแปลง (Change Management) มาใช้ในการพัฒนาองค์กร โดยจัดทำข้อเสนอการเปลี่ยนแปลง (Blueprint for Change) การจัดทำแผนพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา แผนการจัดการความรู้ (KM Active plan)

3. วัฒนธรรมและค่านิยมใหม่ในการทำงานเพื่อประชาชน บุคลากรในองค์กรและหน่วยงานทุกคนต้องมีวัฒนธรรมและค่านิยมในการปฏิบัติงาน ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาระบบราชการ, 2549)

3.1 มุ่งสร้างประโยชน์ให้ประชาชนและประเทศชาติ มีทัศนคติและอุดมการณ์เพื่อส่วนรวม ซื่อสัตย์สุจริต มีจรรยาบรรณในวิชาชีพ มีระเบียบวินัย มีคุณธรรมและมีจิตบริการ

3.2 เป็นที่เชื่อถือศรัทธาของประชาชน เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องเป็นมิตรกับประชาชน พร้อมให้ความช่วยเหลือ ยุติธรรม ไม่เลือกปฏิบัติและมีความมั่นคงในอารมณ์

3.3 มีความรับผิดชอบ เป็นที่พึ่งของประชาชนได้ มีความกระตือรือร้นที่จะอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชน

3.4 ยืนหยัดในคุณธรรม เกียรติภูมิศักดิ์ศรี มีความกล้าหาญ ทนทานต่ออุปสรรค ยึดถือประโยชน์ของชาติและประชาชนเป็นใหญ่

3.5 ทันสมัย ทันโลกทันเหตุการณ์ ใฝ่หาความรู้ รู้จักมองการณ์ไกลและมีวิสัยทัศน์

3.6 มีวัฒนธรรมที่มุ่งความเป็นเลิศของงาน รู้จักการเรียนรู้ร่วมกัน ขอมรับข้อผิดพลาดและปรับปรุงงานให้มีคุณภาพอยู่เสมอ

4. การเสริมสร้างขีดสมรรถนะองค์กร (Capacity Building) ให้มีความสามารถในการดำเนินการเชิงยุทธศาสตร์ ทั้งการเพิ่มสมรรถภาพด้าน IT และการเพิ่มสมรรถนะบุคลากร

5. การสร้างความเข้าใจในการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถประเมินผลและรายงานผลตามระบบงานได้

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการบริหาร

การบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของทฤษฎีมนุษยสัมพันธ์ ซึ่งได้พัฒนาเป็นยุทธศาสตร์สำหรับการปรับปรุงการปฏิบัติงานในองค์กร การมีส่วนร่วมของบุคคลจะก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้อง และการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องจะส่งผลให้เกิดความผูกพันต่อหน่วยงานและภารกิจที่ตนเองมีส่วนร่วม (เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, 2537 ก, หน้า 178) การมีส่วนร่วมในฐานะที่เป็นสาระสำคัญต่อความสำเร็จในการพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม หรือในด้านอื่น ๆ ทั้งระดับนานาชาติ ระดับชาติ ระดับท้องถิ่น และชุมชน ได้ทำกันมาหลายทศวรรษแล้ว (ทวิทอง หงษ์วิวัฒน์, 2527, หน้า 117 อ้างถึงใน ประพัฒน์ กังวานพนิชย์, 2550) กระแสแนวความคิดเรื่องการมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่นนั้นเกิดขึ้นมาจากปัญหาและความล้มเหลวในการดำเนินการพัฒนาในอดีต ซึ่งเน้นและให้ความสำคัญกับบทบาทของบุคคลภายนอกชุมชน มองข้ามศักยภาพและความสามารถของคนในท้องถิ่น นำมาซึ่งความไม่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของคนในท้องถิ่น และนอกจากนี้ยังก่อให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำไม่เท่าเทียมกันอีกด้วย จึงได้มีการเคลื่อนไหวและหันมาทบทวนถึงประสบการณ์การพัฒนาที่ผ่านมา ทำให้ได้ข้อสรุปว่า ท้องถิ่นน่าจะควรมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาและแสวงหาทางออกด้วยตัวของเขาเอง รวมทั้งตัดสินใจ และประเมินผลด้วยตนเองว่าดีหรือไม่ใช้อย่างไร

การมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาของคณะกรรมการโรงเรียน เป็นวิธีการหนึ่งที่จะพัฒนาชุมชนไปสู่การพึ่งตนเองได้ และมีเป้าหมายสูงสุด คือสามารถพัฒนาประเทศได้ในทุกด้าน ถึงแม้ความหมายของการมีส่วนร่วม (participation) จะมีความหมายที่หลากหลายต่างกันไปก็ตาม แต่ก็ยังมีจุดร่วมที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในลักษณะที่ต่างกัน ย่อมจะส่งผลต่อการดำรงชีวิตความเป็นอยู่ของคนด้วย จึงเป็นที่ยอมรับกันว่า โรงเรียนที่มีประสิทธิภาพ และนักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงนั้น จะต้องมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันระหว่างโรงเรียน บ้าน ชุมชนเป็นอย่างดี ดังนั้นประชาชนจำเป็นต้องมีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษา เพราะการศึกษาที่ดีจะต้องจัดให้เหมาะสม และสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมจะเป็นวิธีการหนึ่ง ที่จะทราบถึงความต้องการของท้องถิ่น และนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นในลำดับต่อไป

ความหมายของการมีส่วนร่วม

นักวิชาการได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม (participation) ไว้หลายความหมาย ดังนี้ ไพรัตน์ เฉชะรินทร์ (2541, หน้า 6) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาว่า หมายถึง กระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริม ชักนำ และสร้างโอกาสให้กับประชาชน

ในชุมชนทั้งส่วนบุคคล กลุ่มชน ชุมชน สมาคม มูลนิธิ และองค์การอาสาสมัครให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องหนึ่งเรื่องใด หรือหลายเรื่องร่วมกัน

ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ (2542, หน้า 14) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นหัวใจสำคัญของแนวคิดประชาธิปไตย และหลักการเบื้องต้นของการมีส่วนร่วม คือ การตัดสินใจใด ๆ ก็ตามที่ส่งผลกระทบต่อบุคคล บุคคลเหล่านั้นควรเป็นผู้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจนั้น โดยหลักการนี้ การมีส่วนร่วมจะตั้งอยู่บนพื้นฐานความคิดที่ว่า บุคคลแต่ละคนย่อมทราบดีว่าตนต้องการอะไร เพราะฉะนั้นการที่เหตุการณ์ใดก็ตามจะส่งผลกระทบต่อบุคคลใด บุคคลนั้นย่อมทราบดีว่าเขาคือต้องการหรือไม่ต้องการอะไรและอะไรบ้างที่จะเกิดขึ้นกับตนเอง

สมพร เทพสิทธิ (2539, หน้า 13-14) ให้ความหมายเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า หมายถึง การที่ประชาชน รวมทั้งองค์กรเอกชน องค์กรของประชาชนและภาคเอกชน สามารถมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการพัฒนาทั้งในกระบวนการตัดสินใจ การวางแผนและจัดทำโครงการ

ยุวัฒน์ วุฒิมณี (2534, หน้า 67) ได้กล่าวว่า สาระสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบต่อตัวประชาชนเอง การที่สามารถทำให้ประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหา และนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนที่ดีขึ้นได้นั้น ผู้นำการเปลี่ยนแปลงต้องยอมรับปรัชญาการพัฒนาชุมชนที่ว่า มนุษย์ทุกคนต่างมีความปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม และเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น และพร้อมที่จะอุทิศตนเพื่อกิจกรรมของชุมชน ขณะเดียวกันต้องยอมรับความจริงที่ว่า มนุษย์นั้นสามารถพัฒนาได้ ถ้ามีโอกาส และได้รับการชี้แนะอย่างถูกต้อง โดยเฉพาะการปฏิรูปการศึกษาของคนในชาติ เนื่องจากการศึกษาถือเป็นปัจจัยพื้นฐานในการพัฒนาคน โดยเฉพาะการศึกษาขั้นพื้นฐาน สร้างความศรัทธาให้เกิดขึ้นในระบบการศึกษา ให้การศึกษาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตประจำวันของเขา สิ่งเหล่านี้จำเป็นว่าเป็นการสร้างคนให้เข้าสู่กระบวนการในการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมตามศักยภาพและวิถีชีวิตที่แท้จริง เพราะการพัฒนาในปัจจุบันนี้ต้องอาศัยความร่วมมือจากประชาชน ให้ประชาชนเป็นคนริเริ่ม การตัดสินใจ การวางแผน และการลงมือปฏิบัติ ถ้าเราไม่พัฒนาที่ความคิดของคนก่อน การพัฒนาที่ถาวรก็จะไม่เกิดขึ้น และไม่ได้ประโยชน์จริงจากการปฏิบัตินั้น ๆ

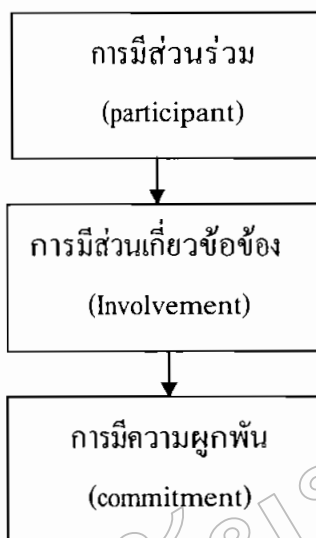
ประยูร ศรีประสาธน์ และคณะ (2539, หน้า 3) กล่าวถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดและบริหารการศึกษา หมายถึง การเปิดโอกาสหรือจัดให้ประชาชนได้เข้าร่วมเป็นกรรมการของหน่วยงานหรือเข้าร่วมในการดำเนินงานกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งของหน่วยงาน หรือเข้าร่วม

แสดงความคิดเห็น เพื่อการดำเนินงานของหน่วยงานที่รับผิดชอบการจัด และการบริหารการศึกษา
ในระดับกระทรวง ทบวง กรม จังหวัด อำเภอและสถานศึกษา

นอกจากนี้ ประยูร ศรีประสารณ์ และคณะ (2539, หน้า 50-51) ได้กล่าวถึงความหมายของ
การมีส่วนร่วมของประชาชนตามแนวคิดของนักวิชาการไทยไว้ดังนี้

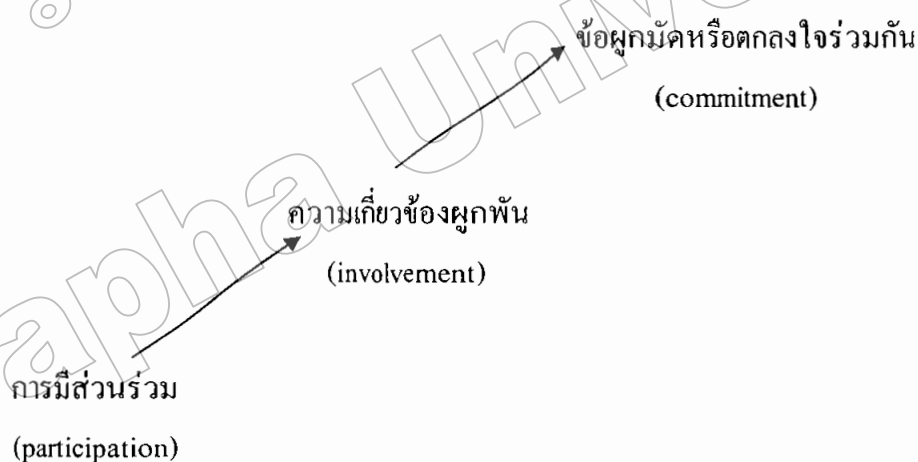
ลือชัย ศรีเงินขวง และผาสุข เอกวานิช (อ้างถึงใน เมตต์ เมตต์การุณจิต, 2541, หน้า 16)
กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริง จะไม่หมายถึง
เพียงแต่การดึงเอาประชาชนเข้ามาร่วมโครงการที่รัฐเป็นผู้กำหนด “รูปแบบ เป้าหมายของงาน”
และ “กำหนดให้มีการร่วมงาน” ดังที่ผ่านมา แต่จะต้องมีส่วนร่วมอย่างมีสำนึกรับผิดชอบ และมี
บทบาทอย่างเต็มที่ตั้งแต่เกิดค้นปัญหาวางแผนปฏิบัติงาน ดูแลกำกับ ตลอดจนประเมินผลติดตาม
งาน การมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริงจะต้องหมายถึง การมอบอำนาจอธิปไตยขั้นพื้นฐานคืน
สู่ประชาชน การพยายามจัดตั้ง และพัฒนาองค์กรประชาชนให้เข้มแข็งบนพื้นฐานของการพึ่ง
ตนเองเป็นสำคัญ

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2537 ข, หน้า 182-184) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม
(participation) ว่าเป็นการที่บุคคลหรือคณะบุคคลเข้ามาช่วยเหลือ สนับสนุน ทำประโยชน์ในเรื่อง
ต่าง ๆ หรือกิจกรรมต่าง ๆ อาจเป็นการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจหรือกระบวนการบริหาร
ประสิทธิผลขององค์การขึ้นอยู่กับการรวมพลังของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับองค์การนั้นในการปฏิบัติ
ภารกิจให้บรรลุเป้าหมาย วิธีการหนึ่งในการรวมพลังความคิด สติปัญญา ก็คือ การให้บุคคลมีส่วน
ร่วมในองค์การนั้น และบุคคลจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้อง (involvement) ในการดำเนินการ หรือปฏิบัติ
ภารกิจต่าง ๆ เป็นผลให้บุคคลนั้นมีความผูกพัน (commitment) ต่อกิจกรรมและองค์การในที่สุด
ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 ผลการมีส่วนร่วมในองค์การ

เอกชัย กี่สุขพันธ์ (2538, หน้า 237) ได้ให้ความหมายของการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่า หมายถึง รูปแบบของความเกี่ยวข้องผูกพันร่วมกัน (involvement) ของสมาชิกในการประชุมหรือเพื่อตัดสินใจและควบคุมการทำงานร่วมกัน นอกจากความหมายที่กล่าวมานี้ เอกชัย กี่สุขพันธ์ ยังได้แสดงถึงระดับความผูกพันให้เห็นชัดเจนดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 ระดับความผูกพัน

ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ (2527, หน้า 2 อ้างถึงใน ประพัฒน์ กังวานพลิชย์, 2550) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชนหรือชุมชน พัฒนาขีดความสามารถของคนในการจัดควบคุมการใช้ทรัพยากร การกระจายทรัพยากร และปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์คือการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม ตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคม ในการมีส่วนร่วมของประชาชนได้พัฒนาการรับรู้ และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกในรูปของการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตคนอย่างเป็นตัวของตัวเอง

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2525, หน้า 183-185) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ (mental and emotional involvement) ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม (group situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการ (contribution) ให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย นอกจากนี้ความหมายข้างต้นแล้ว ยังได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมไว้อีกนัยหนึ่งในรูปของสมการว่า

$$\begin{aligned} \text{การมีส่วนร่วม} &= \text{ความร่วมมือร่วมใจ} + \text{การประสานงาน} + \text{ความรับผิดชอบ} \\ (\text{participation} &= \text{cooperation} + \text{coordination} + \text{responsibility}) \end{aligned}$$

โดยให้ความหมายของความร่วมมือร่วมใจว่า หมายถึง ความตั้งใจของบุคคลที่จะมาทำงานร่วมกัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม

การประสานงาน หมายถึง ห่วงเวลาและลำดับเหตุการณ์ที่มีประสิทธิภาพในการกระทำกิจกรรมหรือการงาน

ความรับผิดชอบ หมายถึง ความรู้สึกผูกพันในการกระทำงานและในการทำให้เชื่อถือไว้วางใจ

โคเฮน และอัฟฮอฟ (Cohen & Uphoff, 1977, p. 6) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทว่า การมีส่วนร่วมจะต้องประกอบด้วยการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องของประชาชน 4 ประการ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจว่าจะทำอะไร มีวิธีการอย่างไร 2) มีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการตัดสินใจ ในการให้ทรัพยากรสนับสนุน โครงการ และการร่วมมือกับองค์กรหรือกลุ่มกิจกรรมเป็นการเฉพาะ 3) มีส่วนในการแบ่งปันผลประโยชน์อันเกิดจากโครงการพัฒนา และ 4) มีส่วนในการประเมินโครงการ

สหประชาชาติ (United Nations, 1981, p.5) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การสร้างโอกาสให้สมาชิกทุกคนของชุมชนและสมาชิกในสังคมที่กว้างกว่า สามารถเข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือ และเข้ามามีอิทธิพลต่อกระบวนการดำเนินกิจกรรมในการพัฒนา รวมทั้งมีส่วนได้รับผลประโยชน์จากผลของการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกัน

เดวิด และ นิวสตรอม (David & Newstrom, 1977, อ้างถึงใน สงวน พรหมศรี, 2539, หน้า 33) กล่าวถึง ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า เป็นเรื่องของความเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและความรู้สึกนึกคิดของแต่ละบุคคล ที่มีต่อกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งของกลุ่ม หรือเป็นแรงกระตุ้นที่ช่วยทำให้มีความสำเร็จ ซึ่งเป็นเป้าหมายของกลุ่ม หรือเป็นความรับผิดชอบต่อกิจกรรมร่วมกันด้วยการเข้าไปเกี่ยวข้อง (involvement) ช่วยเหลือ (contribution) และร่วมรับผิดชอบ (responsibility)

แม้ทัศนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมจะมีความแตกต่างกัน แต่นักเขียนหลายคน ก็ได้อ้างอิงข้อตกลงของสหประชาชาติและสังคมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Economic and Social Council States) ปี 1929 ที่ได้อภิปรายถึงเรื่องการมีส่วนร่วม และสรุปว่า การมีส่วนร่วมนั้นต้องการการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องตามแบบประชาธิปไตยจากประชาชนอย่างสมัครใจในเรื่อง 3 ประการ คือ 1) เป็นเรื่องที่สนับสนุนส่งเสริมต่อการพัฒนา 2) มีการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เป็นผลจากการพัฒนานั้นอย่างเสมอภาคกัน และ 3) มีความเชื่อถือในการตัดสินใจ เพื่อกำหนดเป้าหมาย กำหนดนโยบายและแผน รวมทั้งการนำโครงการพัฒนาไปสู่การปฏิบัติ

กุสตาโว (Gustavo, 1992, p. 4) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมนั้นโดยทั่วไปเป็นที่เข้าใจกันว่าหมายถึง การเข้าไปมีหน้าที่หรือมีส่วนรับผิดชอบในบางสิ่งบางอย่าง แต่ต่อมาความหมายของการมีส่วนร่วมมีความชัดเจนและลึกซึ้งไปกว่าเพียงการมีส่วนร่วมรับผิดชอบ เมื่อการมีส่วนร่วมนี้เชื่อมโยงไปสู่กระบวนการในการเข้าไปมีส่วนรับผิดชอบของแต่ละบุคคล หรือกระบวนการในการเปลี่ยนแปลงในภาพรวม

อัมสเตอร์ดัม (Amstein, 1976, อ้างถึงใน อรุณ รักธรรม, 2536, หน้า 270) เห็นว่าการมีส่วนร่วมที่มี “คุณภาพ ” นั้น ผู้เข้าไปมีส่วนร่วมจะต้องมีอำนาจและการควบคุมอย่างแท้จริงในอันที่จะกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดให้บังเกิดผลขึ้น มิใช่เพียงแค่เข้าไปมีส่วนร่วมเฉย ๆ

พุตติ (Putti, 1981, อ้างถึงใน ทศนา แสงศักดิ์, 2539, หน้า 15) กล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า การมีส่วนร่วมเป็นพื้นฐานของกิจกรรมทุกกิจกรรม การมีส่วนร่วมในการบริหารจะทำให้การบริหารเปิดกว้าง มีอิสระ ทำให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการบริหาร อันเป็นวิถีทางในการขยายอิทธิพลของสายบังคับบัญชาลงไปสู่ระดับปฏิบัติในองค์กร

หวัง (Wnang, 1981, pp. 91-92) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง กระบวนการเข้าไปดำเนินงานของบุคคลหรือของกลุ่ม เพื่อให้สะท้อนถึงความสนใจของตน หรือเพื่อให้การสนับสนุนทางด้านกำลังงาน หรือทรัพยากรต่อสถาบัน ระบบที่ครอบคลุมการดำเนินชีวิตของเขา

กล่าวโดยสรุป แม้ว่าความหมายของการมีส่วนร่วมจะมีนักวิชาการให้ความหมายไว้อย่างหลากหลายแต่ละทฤษฎะก็ตาม แต่สิ่งสำคัญของการมีส่วนร่วมก็คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนไม่ว่าจะเป็นบุคคลหรือกลุ่มบุคคล เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อมในลักษณะ ของการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบกับในสิ่งที่มีผลกระทบต่อตนเองหรือชุมชน

ลักษณะของการมีส่วนร่วม

นักวิชาการได้กล่าวถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมแตกต่างกันในลักษณะต่าง ๆ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสนใจว่าจะศึกษาในด้านใด เช่น

กรณีศึกษา ชมดี (2524, หน้า 13 อ้างถึงใน กรูนิทซ์ นิยมนา, 2550, หน้า 23) ได้สรุปรูปแบบของการมีส่วนร่วม หลังจากได้ศึกษาวิจัย เรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีผลต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ : ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการสารภี ตำบลท่าช้าง อำเภอรินจาราบ จังหวัดอุบลราชธานี ออกเป็น 10 รูปแบบ คือ

1. การมีส่วนร่วมประชุม (attendance at meetings)
2. การมีส่วนร่วมในการออกเงิน (financial contribution)
3. การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ (membership on committee)
4. การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ (position of leadership)
5. การมีส่วนร่วมสัมภาษณ์ (interviewer)
6. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ชักชวน (solicitor)
7. การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริโภค (customers)
8. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่ม หรือ ผู้เริ่มการ (entrepreneurs)
9. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ใช้แรงงาน (employers)
10. การมีส่วนร่วมออกวัสดุอุปกรณ์ (material contribution)

ยูวัฒน์ วุฒิมณี (2534, หน้า 12) กล่าวถึง หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่า หลักความร่วมมือของประชาชนที่สำคัญยิ่งก็คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานอย่างจริงจัง และจริงใจ ทั้งนี้ ด้วยการเปิดโอกาสให้มีการศึกษา (education) การร่วมพิจารณา (consensus) และการตกลงใจร่วมกัน (consent) ในการแก้ปัญหาหรือการวางโครงการต่างๆ การที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ก็เพื่อเป็นการให้ประชาชนได้มีสิทธิและความเสมอภาคกัน ในอันที่จะรับผิดชอบ

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2537 ข, หน้า 19) ได้ศึกษาวิเคราะห์พระราชบัญญัติและระเบียบของสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ในส่วนที่ให้เอกชนมีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษาที่ภาครัฐจัดดำเนินการ ปรากฏว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารการศึกษาจะมีอยู่ในลักษณะเดียวคือในรูปของ “คณะกรรมการ” การเข้าร่วมในคณะกรรมการก็จะอยู่ในลักษณะของ “ผู้ทรงคุณวุฒิ” ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิ มีความหมายรวมถึงข้าราชการในหน่วยงานอื่น ข้าราชการที่เกษียณแล้ว หรือประชาชนทั่วไป

เอกชัย กี่สุขพันธ์ (2538, หน้า 328-332) กล่าวถึง ระบบบริหารแบบมีส่วนร่วมที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน และเป็นที่ยอมรับว่าได้ผลในเชิงปฏิบัติมาก มี 3 ระบบ คือ

1. ระบบการปรึกษาหารือ (consulting management) เป็นการบริหารแบบเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานในรูปของคณะกรรมการ (committee) ซึ่งเป็นการ

กระจายอำนาจบริหารและการตัดสินใจให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานมีความรับผิดชอบ ระบบการปรึกษาหารือนี้เหมาะสำหรับใช้กับผู้บริหารระดับต้นขึ้นไป โดยการมอบหมายให้ทำหน้าที่หัวหน้าคณะทำงาน ประธานโครงการ ประธานคณะกรรมการหรือกรรมการ เป็นต้น

2. ระบบกลุ่มคุณภาพ (QC circles) เป็นการบริหารแบบเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานในรูปของกลุ่มทำงาน ซึ่งคงชื่อได้หลายอย่าง เช่น กลุ่มคุณภาพ กลุ่มกิจกรรมคิซึ กลุ่มพัฒนาคุณภาพงาน ฯลฯ ระบบบริหารนี้เหมาะสำหรับใช้กับพนักงานระดับปฏิบัติ (work) หรือ ระดับหัวหน้างาน (foreman) เพราะเป็นการฝึกฝน และเปิดโอกาสให้บุคคลเหล่านั้นมีโอกาสได้ปฏิบัติงานร่วมกันเพื่อค้นหาปัญหา วิเคราะห์ปัญหา ตลอดจนแนวทางในการแก้ปัญหาด้วยตนเอง

3. ระบบข้อเสนอแนะ (suggestion system) ระบบนี้มีความแตกต่างจากข้อเสนอแนะที่พบเห็นทั่วไป ที่มีลักษณะเป็นกล่อง หรือตู้รับฟังความคิดเห็นเท่านั้น แต่วิธีนี้จัดให้มีแบบฟอร์มข้อเสนอแนะ เพื่อให้พนักงานหรือผู้ปฏิบัติงานทุกคนได้กรอกแบบที่กำหนด เช่น ปัญหาที่พบคืออะไร สาเหตุปัญหามาจากอะไร วิธีการแก้ไขมีอะไรบ้าง และผลที่คาดว่าจะได้รับนั้นดีกว่าเดิมอย่างไร เป็นต้น ซึ่งวิธีดังกล่าวนี้ใช้ได้ผลในหลายบริษัท เช่น ธนาคารพาณิชย์บางแห่ง บริษัทเครื่องซีเมนต์ไทย ซึ่งแต่ละบริษัท จะมีคณะกรรมการพิจารณาข้อเสนอแนะว่า แต่ละข้อเสนอแนะเป็นความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เพียงใด ความเป็นไปได้ในการนำไปสู่การปฏิบัติมีมากน้อยเพียงใด และสมควรทดลองดำเนินการตามข้อเสนอแนะหรือไม่ อย่างไรก็ตามหากข้อเสนอแนะใดสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้ผล ทางบริษัทก็จะให้รางวัลตอบแทนแก่ผู้เสนอความคิด

พุตติ (Putti, 1981 อ้างถึงใน ทศนา แสงศักดิ์, 2539, หน้า 25-26) ได้สรุปวิธีการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่ามี 8 รูปแบบ คือ

1. การวางแผนแบบสแกนลอน (the scanlon plan) เป็นแนวทางที่จะประสบความสำเร็จมากที่สุดแนวทางหนึ่ง เป็นการทำงานแบบที่ระหว่างคนงานกับผู้บริหาร เพื่อลดต้นทุนการผลิตและเพิ่มผลผลิต ค่าจ้างและผลกำไร

2. เจเคกรุ๊ป (Jishu Kanri – JK) เป็นการจัดตั้งกลุ่มอิสระเล็ก ๆ ที่มีอำนาจเด็ดขาด กลุ่มเหล่านี้จะพิจารณาปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน แล้วพยายามที่จะหาข้อยุติอย่างสร้างสรรค์ ผู้นำกลุ่มอาจได้รับการเลือกตั้ง หรือสับเปลี่ยนกันระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม จะต้องมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

3. การปรึกษาตามสายการบังคับบัญชา (consultative hierarchy) เป็นวิธีการที่ให้ลูกจ้างมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ โดยเครือข่ายคณะกรรมการต่าง ๆ ซึ่งเป็นตัวแทนของกลุ่มต่าง ๆ ภายในบริษัท

4. ทีกรุป (T- Group approach of sensitivity) วิธีการนี้ใช้การบริหารแบบมีส่วนร่วมในการฝึกอบรมและพัฒนามนุษยสัมพันธ์ของฝ่ายบริหาร เทคนิคชนิดนี้ใช้เพื่อทำความเข้าใจคนอื่น และทำงานร่วมกับผู้อื่น เพื่อให้รู้ถึงค่านิยม แรงจูงใจ จุดอ่อน และจุดแข็งของผู้ได้บังคับบัญชา โดยที่แต่ละคนจะต้องเข้าใจตนเองเสียก่อน

5. การบริหารที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้บริหารระดับต่าง ๆ ในองค์กร (multiple management) เป็นการบริหารแบบมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ โดยมีความตั้งใจที่จะแก้ไขข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นจากการตัดสินใจเพียงคนเดียว จึงต้องการที่ให้ผู้คลในระดับต่าง ๆ มีส่วนร่วมในการบริหารด้วย

6. คิวซีซี (quality control circle) ระเบียบคิวซีซี เป็นการทำงานของกลุ่มเล็ก ๆ ซึ่งมีบุคลากรตั้งแต่ 3-15 คน โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะแก้ปัญหาร่วมกัน โดยวิเคราะห์ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อการทำงาน จากนั้นจะหาแนวทางแก้ไข

7. แนวทางการใช้คณะกรรมการในการบริหารแบบมีส่วนร่วม (committee approach for participation) คณะกรรมการเป็นเครื่องมือสำคัญในการนำแนวความคิดการบริหารแบบมีส่วนร่วมไปใช้ในการปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับที่สูงกว่าพนักงานฝ่ายปฏิบัติ คณะกรรมการจะเป็นกลุ่มที่จัดตั้งชั่วคราวเพื่อปรึกษาปัญหาเฉพาะหน้า

8. การมีส่วนร่วมและการสร้างทีม (participation and team building) กิจกรรมการมีส่วนร่วม และการสร้างทีม มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด เมื่อการมีส่วนร่วมในการบริหารของบุคลากรในองค์กรมีความมั่นคง สมาชิกของกลุ่มจะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความคิดริเริ่ม

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (2527, หน้า 6-7 อ้างถึงใน สุเทพ ใผ่ล้อม, 2548, หน้า 18) กล่าวถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ และนโยบายการพัฒนาไว้ดังนี้

1. ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน รวมถึงความต้องการของชุมชน
2. ร่วมคิดหาวิธีสร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนา เพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชน หรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน
3. ร่วมงานนโยบาย แผนงาน โครงการ หรือกิจกรรมเพื่อจัดและแก้ปัญหาเพื่อสนองความต้องการของชุมชน
4. ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนร่วม
5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล
6. ร่วมการลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชน ตามขีดความสามารถของตนเอง และของหน่วยงาน

7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการ และกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้

8. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไว้ ทั้งโดยรัฐ และเอกชน เพื่อให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

จากการศึกษาและวิเคราะห์ การจำแนกลักษณะหรือรูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชนจากงานวิจัย โดยนักวิชาการทั้งในและต่างประเทศ จะเห็นได้ว่า มีลักษณะไม่แตกต่างกันมากนัก จะแตกต่างกันบ้างเล็กน้อยในส่วนของการรายละเอียดที่แยกย่อยลงไปเท่านั้น

ปัจจัยที่สนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วม

ปัจจัยที่สนับสนุนการมีส่วนร่วม และสาระสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นอยู่ที่ การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การริเริ่ม การวางแผน การตัดสินใจ การร่วมรับผิชอบ ตลอดจนการร่วมประเมินผล ในเรื่องของปัจจัยที่จะสนับสนุน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมดังกล่าว นักวิชาการได้ทำการศึกษาไว้ ดังนี้

ชูชาติ พ่วงสมจิตร (2541, หน้า 268-271) ได้วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริม และปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนประถมศึกษาเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร สรุปว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมมีดังนี้

1. ปัจจัยที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม

1.1 โครงสร้างทางเศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรม จะช่วยให้ชุมชนมีความพร้อมในการสนับสนุนโรงเรียนด้านการเงิน เพราะเป็นย่านอุตสาหกรรมย่อมทำให้เกิดภาวะเศรษฐกิจดี

1.2 ลักษณะนิสัยของคนไทยช่วยส่งเสริมการเข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียนกล่าวคือ โดยทั่วไปคนไทยมีนิสัยชอบทำบุญไม่ค่อยจะปฏิเสธคำร้องขอของผู้อื่น โดยเฉพาะ โรงเรียนที่เป็นสถาบันที่สอนบุตรหลานให้เป็นคนดี มีความรู้

1.3 ระบบการเมืองการปกครองท้องถิ่นกระตุ้นให้นักการเมืองเข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียน ซึ่งในช่วงที่มีการเลือกตั้ง ผู้สมัครมักต้องไปพบกับประชาชนและช่วยเหลือกิจกรรมของสังคม โดยเฉพาะ วัดกับโรงเรียนที่เป็นสถาบันหลักของชุมชน

2. ปัจจัยเกี่ยวกับชุมชน

2.1 ความศรัทธาของชุมชนที่มีต่อโรงเรียนหากโรงเรียนสร้างความศรัทธาให้กับชุมชนได้ เช่น ผลการเรียนของนักเรียนดี นักเรียนสามารถสอบชิงทุน หรือสอบเข้าสถาบันที่มีชื่อเสียงได้ โรงเรียนได้รับรางวัลชนะเลิศ ครูอาจารย์เอาใจใส่ต่อเด็ก โรงเรียนชนะการประกวดผลงานทางวิชาการ ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ทำให้ชุมชนเกิดความศรัทธาต่อโรงเรียน

2.2 ชุมชนมีความรู้สึกว่าตนเองเป็นเจ้าของโรงเรียน และต้องมีหน้าที่ต่อโรงเรียน ความรู้สึกดังกล่าว มักอยู่ในรูปของโรงเรียนของเรา การเป็นศิษย์เก่า การเป็นบุคคลที่มีส่วนร่วมในการก่อตั้ง และทำนุบำรุงโรงเรียน การเป็นผู้ปกครองนักเรียน ฯลฯ

2.3 ความคาดหวังของชุมชนต่อโรงเรียน ได้แก่ ความคาดหวังว่าโรงเรียนจะตั้งสอน บุตรหลานของเขาให้เป็นคนเก่ง ดี และคาดหวังให้โรงเรียนมีคุณภาพ ไม่เป็นรองโรงเรียนอื่น

2.4 ชุมชนมีความสัมพันธ์อันดีกับโรงเรียน หากผู้บริหารและครูเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนอย่างสม่ำเสมอ โรงเรียนให้การต้อนรับประชาชนอย่างดี เอาใจใส่บุตรหลานของประชาชน ชุมชนก็จะให้ความร่วมมือกับโรงเรียนด้วยดี

3. ปัจจัยเกี่ยวกับโรงเรียน

3.1 ปัจจัยเกี่ยวกับผู้บริหารและครู ซึ่งได้แก่ ผู้บริหารและครูมีความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน ให้เกียรติและกำลังใจแก่ผู้เข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียน โรงเรียนมีครูเก่าหรือศิษย์เก่าปฏิบัติหน้าที่เป็นครูอยู่ในโรงเรียน ครูสนใจเอาใจใส่ต่อการเรียนการสอน ฯลฯ

3.2 ปัจจัยเกี่ยวกับผลงานและวิธีปฏิบัติของโรงเรียน เช่น โรงเรียนที่มีชื่อเสียงด้านวิชาการ มีความเชื่อถือในเรื่องการเงิน โรงเรียนมีการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ฯลฯ

ชูเกียรติ ภัยลี (2536, หน้า 19-21) กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย ปัจจัยด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ด้านบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ

2. ด้านสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ การศึกษา ขนาดครอบครัว อาชีพ รายได้ การเป็นสมาชิกกลุ่ม และความยาวนานในการอยู่อาศัย

3. ด้านการติดต่อสื่อสาร ได้แก่ การติดต่อสื่อสารทั้งสื่อสารมวลชนและสื่อบุคคล ปัญญา ณะสมบัติ (2535, หน้า 4) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาชนบทและชุมชนตามข้อเสนอของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม คือ รายได้ การติดต่อพบปะผู้นำท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่ของรัฐ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการและความคาดหวังประโยชน์จากโครงการ

ประวิทย์ พุฒิจันทร์ (2530, หน้า 1-5) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยการบริหารกับการเข้ามามีส่วนร่วมทางธุรกิจของสมาชิกสหกรณ์การเกษตร สรุปว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าร่วมของประชาชนในการ พัฒนา ได้แก่ ปัจจัยด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง ด้านวัฒนธรรม และปัจจัยด้านจิตวิทยาสังคม

ปรัชญา เวสารัชช (2528, หน้า 33-35) กล่าวถึงปัจจัยที่ผลักดันการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 4 ปัจจัย คือ

1. ปังจัยภายในตัวบุคคลเป็นแรงผลักดันหรือแรงจูงใจที่เกิดขึ้นในตัวบุคคลเอง
2. ปังจัยสภาพแวดล้อม ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง
3. ปังจัยผลักดันจากบุคคลอื่น
4. รางวัลตอบแทนคือประชาชนร่วมกิจกรรมการพัฒนา โดยหวังผลประโยชน์ตอบแทน

กล่าวโดยสรุป ปังจัยที่สนับสนุนส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามีอยู่หลายประการ ที่สำคัญก็คือ ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องเห็นความสำคัญ และสนองนโยบายของรัฐในเรื่องนี้ โดยจะต้องมีมนุษยสัมพันธ์และสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนให้แนบแน่น อย่าคิดแต่เพียงว่าสถานศึกษาตั้งอยู่ในชุมชนที่มีเศรษฐกิจดี ก็ควรจะได้รับการสนับสนุน สถานศึกษาจะต้องสร้างผลงานให้ชุมชนเกิดความศรัทธาและความพึงพอใจ เพื่อที่ประชาชนจะได้เข้ามามีส่วนร่วมสนับสนุนการจัดการศึกษาในด้านต่าง ๆ ให้ดำเนินไปสู่เป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

ปังจัยที่เป็นอุปสรรคหรือปัญหาต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานั้น ได้มีผู้ศึกษาไว้ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กล่าวถึงปัญหาของกรรมการศึกษาประจำโรงเรียนว่า กรรมการมักไม่ทราบบทบาทหน้าที่โรงเรียนก็ไม่ทราบระเบียบปฏิบัติที่แน่นอน โรงเรียนกับกรรมการห่างเหินกัน ขาดความสัมพันธ์ ขาดร่วมมือ เมื่อมีการประชุมกรรมการศึกษาก็มักขอบริจาค เป็นสาเหตุที่ทำให้กรรมการศึกษาไม่ยอมมาประชุม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2526, หน้า 277)

ยุวัฒน์ วุฒิมณี (2534, หน้า 69-70) กล่าวถึง ข้อจำกัดในการจัดตั้งและพัฒนาองค์กรประชาชนไม่กี่ว่าหน้าไปเท่าที่ควร ทั้งนี้มีสาเหตุเนื่องมาจาก

1. ผู้นำท้องถิ่นของประชาชนนั้นถูกกำหนดบทบาทและสร้างขึ้นโดยขบวนการทางราชการ จึงทำให้มีความรู้สึกว่าเป็นคนของทางราชการมากกว่าเป็นคนของประชาชน ผลงานที่เกิดขึ้นเป็นของราชการมากกว่าเป็นของประชาชน ผู้นำท้องถิ่นจึงไม่สามารถดึงประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมได้ เพราะ ประชาชนเห็นว่าผู้นำท้องถิ่นไม่ได้เป็นผู้นำของเขาอย่างแท้จริง
2. ผู้นำท้องถิ่นมีขีดความสามารถในการบริหารจัดการค่อนข้างจำกัด และมักถูกรอบงำและการชี้แนะต่าง ๆ จากราชการ ผู้นำท้องถิ่นจึงมีสภาพเหมือนหุ่นยนต์ ทำให้ขาดความศรัทธาทั้งจากประชาชนและข้าราชการ
3. ผู้นำท้องถิ่นมักแสวงหาอิทธิพลใส่ตนหรือพรรคพวกของตน แทนที่จะพิทักษ์ประโยชน์ของประชาชน กลับกลายเป็นผู้กดขี่และอาจเป็นเครื่องมือของผู้มีอิทธิพล

4. โครงสร้างและระบบสังคมที่มีต่อทัศนคติ ค่านิยมของประชาชนไทยต่อการยอมรับสภาพผู้นำโดยผู้นำท้องถิ่นและข้าราชการ ขณะเดียวกันค่านิยมแบบอัตนนิยม คือ ไม่ชอบยุ่งเกี่ยวกับเรื่องคนอื่น มีผลกระทบต่อการจัดตั้งและพัฒนาองค์กรประชาชน

สุนทร ขอบทำดี (2534) ได้ศึกษาค้นคว้า พบว่า กรรมการศึกษาไม่ทราบว่าการประชาสัมพันธ์เป็นหน้าที่ของตน สาเหตุมาจากกรรมการศึกษาไม่มีความรู้ ความเข้าใจในงานประชาสัมพันธ์ของโรงเรียน และต้องคำนึงถึงการประกอบอาชีพประจำวันเป็นสำคัญ

จุฬารพ ดิสุคนธ์ (2537, หน้า 99) ได้ทำการศึกษาค้นคว้า พบว่า โรงเรียนไม่สามารถปฏิบัติตามคำแนะนำของกรรมการศึกษาได้ สาเหตุมาจากกรรมการศึกษาดูความรู้ ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ นอกจากนี้โรงเรียนยังขาดความพร้อมที่จะให้บริการแก่ชุมชน และหน่วยงานอื่นเนื่องจากขาดบุคลากรที่รับผิดชอบ เพราะบุคลากรมีน้อยและไม่อยู่ในพื้นที่

เป็ลย่น ศิริรังสรรค์กุล (2537, หน้า 98-99) ได้ศึกษาความคิดเห็นของคณะกรรมการศึกษาประจำโรงเรียนและครูเกี่ยวกับบทบาทของคณะกรรมการศึกษาประจำโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานประถมศึกษาจังหวัดพิษณุโลก พบว่า ครูมีความเห็นว่ากรรมการศึกษามีระดับความรู้ต่ำคือ จบเพียงชั้น ป.4 จึงเป็นปัญหาในการทำหน้าที่ของกรรมการศึกษา และกรรมการศึกษานั้นมีอาชีพส่วนตัว จึงไม่มีเวลาร่วมกิจกรรมกับ โรงเรียนได้เต็มที่ นอกจากนี้ครูมีความเห็นว่ากรรมการศึกษามีที่อยู่ อาศัยอยู่ห่างไกลจากโรงเรียน จึงทำให้ช่วยพัฒนาโรงเรียนได้น้อย

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2541, หน้า 61-62) กล่าวถึงปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการพัฒนาชนบทไว้ 2 ประเด็น ดังนี้

1. ปัญหาเกี่ยวกับตัวของชาวชนบทเอง จำแนกออกเป็นประเด็นสำคัญ ดังนี้

1.1 ชาวชนบทขาดนิสัยการทำงานร่วมกันอย่างจริงจัง และถาวรจะมีแต่การร่วมกันทำงานเป็นครั้งคราว ทั้งนี้เพราะในอดีตประเทศไทยเป็นสังคมที่มันคง จึงไม่จำเป็นต้องเสริมสร้างการทำงานร่วมกัน

1.2 ชาวชนบทไทยประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่เต็มไปด้วยความไม่แน่ใจว่าจะได้รับประโยชน์โดยตรงในระยะสั้น ดังนั้นการมีส่วนร่วมที่หวังผลระยะยาวจึงค่อนข้างลำบาก

1.3 ชาวชนบทอยู่ภายใต้ระบบอุปถัมภ์และลัทธิพ่อปกครองลูก(Paternalism) ทำให้คิดหวังพึ่งบุคคลภายนอกมากเกินไป และหวังที่จะให้บุคคลอื่นทำทุกสิ่งทุกอย่างให้

1.4 ชาวชนบททราบว่าตนเป็นผู้มีฐานะต่ำต้อยในสังคม ทำให้กลัวคนภายนอกดูถูกเจ้าหน้าที่และนักพัฒนาจึงหาข้อมูลเท็จที่แท้จริงจากชาวชนบทได้ยาก

1.5 ชาวชนบทมักเลือกผู้นำที่คิดว่าจะสามารถอุปถัมภ์ตนได้ จึงมักจะเลือกจากคนร่ำรวย มีหน้ามีตา หรือผู้มีสายสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่คือบุคคลภายนอก

1.6 คนไทยทั่วไปโดยเฉพาะชาวชนบท ไม่ชอบแสดงตัวเป็นศัตรูกันซึ่งหน้าและไม่ชอบการโต้เถียง

1.7 ชาวบ้านไม่คุ้นเคยกับการฝึกให้วางแผนการทำงานล่วงหน้า ดังนั้นผลงานของชาวชนบทจึงไม่ค่อยจะเป็นระบบ และขาดทรรสนะด้านเวลา

2. ปัญหาเกี่ยวกับตัวเจ้าหน้าที่หรือระบบราชการ จำแนกเป็น 2 ประเด็นย่อย ๆ ได้ดังนี้

2.1 นโยบายในระบบราชการมักมาจากเบื้องบน

2.2 ระบบการจัดสรรงบประมาณจัดทำกันในส่วนกลาง ทำให้โครงการที่มาจากเจ้าหน้าที่ และชาวชนบทเกิดขึ้นยากลำบาก

2.3 ระบบการบริหารที่ถูกสั่งการมาจากเบื้องบน ทำให้การประสานงานของเจ้าหน้าที่ระดับสนามของแต่ละกรมกอง เป็นไปด้วยยากลำบาก รวมทั้งแนวทางการมีส่วนร่วมและการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่แต่ละฝ่ายมีความเข้าใจแตกต่างกัน

2.4 ระบบการให้ทุนให้ไทยไม่ได้ใช้ผลของการปฏิบัติงานที่เกิดแก่ชาวบ้านอย่างแท้จริง แต่ถือเอาความพอใจของผู้บังคับบัญชาและกิจกรรมที่เกิดขึ้นเป็นหลัก

2.5 วัฒนธรรมความสัมพันธ์แบบผู้ใหญ่กับผู้น้อย และระบบอุปถัมภ์ ทำให้เจ้าหน้าที่เข้าใจว่าตนเองมีฐานะสูงกว่าชาวชนบท

2.6 เจ้าหน้าที่ราชการมีแนวโน้มที่จะชอบทำงานแต่ในสำนักงาน

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (2541, หน้า 62-63) กล่าวถึงปัญหาและข้อจำกัดในการมีส่วนร่วมของชุมชน ไว้ดังนี้

1. นโยบายการมีส่วนร่วมของชุมชนส่วนใหญ่ ต้องขึ้นกับระบบราชการ

2. ประชาชนคุ้นเคยกับการได้รับคำสั่ง การยอมรับความถูกต้องของข้าราชการและการยอมรับคอยความช่วยเหลือแทนการช่วยเหลือตนเอง การคิดเองและหลีกเลี่ยงการโต้แย้งกับข้าราชการ

3. กิจกรรมหรือโครงการที่ได้เข้าร่วมส่วนใหญ่ให้ร่วมเฉพาะตอนเสนอโครงการ และตอนลงมือปฏิบัติโครงการ ไม่มีส่วนร่วมดำเนินการแบบครบวงจร

4. องค์กรอาสาสมัคร มูลนิธิ และชมรมต่าง ๆ มีมากมายแต่ส่วนใหญ่ยังขาดความรู้เฉพาะ ขาดทุนดำเนินการ ขาดเป้าหมายและหลักที่แน่นอน ขาดการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องและที่สำคัญขาดแกนกลางของรัฐบาลและองค์กรเหล่านี้จะประสานติดต่อยังเป็นทางการในทุกระดับ

5. องค์กรประชาชนส่วนใหญ่มักจะคอยดูแลผลประโยชน์และขยายผลประโยชน์ให้กับกรรมการร่วมกับสมาชิกในสังกัด มากกว่าถึงมือประชาชน

กล่าวโดยสรุป อุปสรรคของการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษานั้น ถ้าหากจะพิจารณาจากด้านตัวคณะกรรมการสถานศึกษา จะเห็นว่ากรรมการสถานศึกษายังไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเอง และเห็นว่าการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาของตนไม่มีความสำคัญ เพราะการตัดสินใจส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับผู้บริหารสถานศึกษา ในด้านสถานภาพครอบครัวของกรรมการศึกษาที่มีรายได้น้อยจะต้องให้ความสำคัญของการอยู่รอดของครอบครัวก่อนการมาร่วมงานกับสถานศึกษา จึงไม่มีเวลาให้กับบทบาทหน้าที่ที่คณะกรรมการสถานศึกษาที่ได้รับมอบหมาย ส่วนในด้านโรงเรียนนั้น ผู้บริหารและครูมักไม่เห็นความสำคัญของคณะกรรมการสถานศึกษาเท่าที่ควร เพราะคิดว่าศักยภาพของโรงเรียนก็สามารถดำเนินการจัดการศึกษาได้

นโยบายการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการการศึกษา

ทุกรัฐบาลมีนโยบายที่จะส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพราะเล็งเห็นความสำคัญของการกระจายอำนาจการบริหารการศึกษา และการให้ชุมชนมีความสัมพันธ์กับการศึกษา ซึ่งมีความเกี่ยวข้องพึ่งพากันมาช้านาน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ประยูร ศรีประสาธน์, และคณะ (2539, หน้า 23-24) กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า จากนโยบายของรัฐบาล ซึ่งมีจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้แถลงนโยบายเมื่อ พ.ศ. 2502 ว่าจะเปิดโอกาสและส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยรัฐบาลถือหลักว่า จะเพียงแต่ควบคุมให้เป็นไปตามโครงการศึกษาแห่งชาติ และให้ความอนุเคราะห์ตามความจำเป็น

นโยบายของรัฐบาล จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นั้นเขียนไว้กว้าง ๆ คือ จะเปิดโอกาสและส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาให้กว้างขวางขึ้นนั้น แต่พอมาถึงรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ นายกรัฐมนตรี ได้แถลงนโยบายเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2520 ได้เน้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาการศึกษาเฉพาะการศึกษาภาคบังคับให้มากยิ่งขึ้น เพราะเป็นช่วงที่รัฐบาลมีนโยบายที่จะขยายการศึกษาภาคบังคับให้ทั่วถึงทุกท้องถิ่น และต่อมารัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้มีโอกาสดำเนินหน้าจัดตั้งรัฐบาล ได้มีการแถลงนโยบายที่เกี่ยวกับเรื่องนี้เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2526 มีใจความสำคัญคือ จะปรับปรุงโครงสร้างระบบบริหารและจัดการศึกษาทุกระดับและทุกประเภท ให้มีเอกภาพประสานสัมพันธ์กันทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติมากที่สุด เพื่อให้การจัดการศึกษาสามารถสนองตอบความต้องการของท้องถิ่น และเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษามากยิ่งขึ้น เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองมีการยุบสภาและเลือกใหม่ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้มีโอกาสดำเนินหน้าจัดตั้ง

รัฐบาลและเป็นนายกรัฐมนตรี ก็ยังคงมีนโยบายเกี่ยวกับด้านนี้เช่นเดิม คือ ได้แถลงต่อรัฐบาลเมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2529 ว่า จะปรับปรุงโครงสร้างระบบบริหาร และจัดการศึกษาทุกระดับ และทุกประเภท ให้มีเอกภาพประสานสัมพันธ์ทั้งในระดับนโยบาย และระดับปฏิบัติ จัดการศึกษาสนองตอบความต้องการของท้องถิ่น และเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษามากยิ่งขึ้น ต่อมาในรัฐบาลของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ มีนโยบายที่จะให้ ประชาชนมีส่วนร่วมชัดเจนขึ้น โดยพิจารณาจากนโยบายที่แถลงต่อรัฐบาล เมื่อวันที่ 28 มีนาคม 2533 ว่า จะมอบอำนาจการจัดการศึกษาสู่ระดับปฏิบัติให้มากที่สุด และจะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมและเสนอแนะความต้องการในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพที่เป็นจริง

สำหรับนโยบายที่สำคัญในปัจจุบันที่ปรากฏอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คำแถลงนโยบายของรัฐบาล แผนการศึกษาแห่งชาติ แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ นโยบายของกระทรวงศึกษาธิการที่ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา มีดังต่อไปนี้

1. แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2535

ในแผนการศึกษาแห่งชาติ แม้ว่าบางข้อจะไม่ได้ระบุให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาไว้อย่างชัดเจนก็ตาม แต่ก็แฝงไว้ซึ่งเจตนารมณ์ที่จะให้ประชาชนมีส่วนร่วม เช่น หมวด 3 แนวนโยบายการศึกษา ข้อ 7 ส่งเสริมให้การอุดมศึกษามีความเป็นเลิศในการสร้างและพัฒนาองค์ความรู้ และ เทคโนโลยี และให้มีการประสานวิทยาการสากลกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้การอุดมศึกษามีบทบาท นำการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไปในทิศทางที่พึงประสงค์ และหมวดที่ 4 แนวทางการจัดการศึกษา ข้อ 6 และ ข้อ 32 กล่าวคือ ข้อ 6 ส่งเสริมและสนับสนุนให้หน่วยงานการศึกษา หน่วยงานอื่น ๆ ของรัฐ และองค์กรเอกชน ประสานความร่วมมือและแลกเปลี่ยนทรัพยากรระหว่างกันอย่างเป็นระบบ ในการดำเนินงาน เพื่อส่งเสริมและพัฒนาแหล่งความรู้ของชุมชนด้วยรูปแบบและวิธีการต่าง ๆ และข้อ 32 ให้มีคณะกรรมการการศึกษาระดับจังหวัด ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนจากองค์กรของรัฐ องค์กรเอกชน องค์กรท้องถิ่น เพื่อวางแผนและจัดการศึกษาของจังหวัด โดยคำนึงถึงเอกภาพด้านนโยบายและมาตรฐานการศึกษา รวมทั้งความต้องการของท้องถิ่น สำหรับในหมวดที่ 3 แนวนโยบายการศึกษาในข้อ 13 และ ข้อ 17 ได้กำหนดนโยบายเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ชัดเจน คือ ข้อ 13 ส่งเสริมและสนับสนุนบทบาทของครอบครัว ชุมชน สถาบันอื่น ๆ และสื่อมวลชนให้มีส่วนร่วมในกระบวนการของการศึกษา การอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ข้อ 17 ปรับปรุงระบบบริหารการศึกษา ให้มีเอกภาพด้านนโยบาย และมาตรฐานการศึกษา รวมทั้งให้กระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่น และสถานศึกษา เพื่อให้สถานศึกษามีความคล่องตัวในการบริหาร และการจัดการภายในของสถาน

ศึกษา รวมทั้งสนับสนุนให้บุคคลและองค์กรในชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและจัดการศึกษาของชุมชน

2. นโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ

นายสุววิช รังสิตพล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดนโยบายปฏิรูปการศึกษา เพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพและพัฒนามาตรฐานการศึกษาให้เป็นสากล โดยมีแนวทางปฏิรูปการศึกษา 4 ประการ คือ

1. ปฏิรูปโรงเรียนและสถานศึกษา
2. ปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษา
3. ปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน
4. ปฏิรูประบบบริหารการศึกษา

นโยบายปฏิรูปการศึกษา มีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่การยกระดับมาตรฐานการศึกษาของเยาวชนให้สอดคล้องกับภาวะการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีในยุคโลกาภิวัตน์ โดยให้สามารถพัฒนาคุณภาพการศึกษานับรวมถึงความเป็นเลิศทางการศึกษาในปี พ.ศ. 2550 และได้กำหนดแนวทางการปฏิรูปการศึกษาใน 4 ด้าน ดังกล่าวข้างต้น คือ ปฏิรูปสถานศึกษา ปฏิรูปครู ปฏิรูปหลักสูตรการเรียนการสอน ปฏิรูประบบบริหารการศึกษา โดยเฉพาะในการปฏิรูประบบการบริหารการศึกษา ถือว่ามีความสำคัญ เพื่อกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาจากส่วนกลางไปยังสถานศึกษา ไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชน โดยมุ่งหวังให้การกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการ โดยมีขอบข่ายการปฏิรูปการศึกษาดังนี้

1. การปฏิรูปสถานศึกษา เร่งรัดให้โรงเรียนและสถานศึกษาทุกระดับจัดการศึกษาให้มีมาตรฐาน คุณภาพ ทัดเทียมกัน และให้กระจายการจัดบริการครอบคลุมทุกพื้นที่ (สำนักนโยบายและแผนการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม, 2538, หน้า 2)

2. ปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษา เร่งปฏิรูประบบการผลิต การสรรหา การพัฒนาครู ทั้งที่ทำการสอนในสถานศึกษาของรัฐ และเอกชนอย่างครบวงจร รวมทั้งพัฒนาผู้บริหาร และบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง (สำนักนโยบายและแผนการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม, 2538, หน้า 3)

3. ปฏิรูปหลักสูตรการเรียนการสอน การปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน เร่งปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน เพื่อยกระดับคุณภาพทางการศึกษาทุกระดับของประเทศ (สำนักนโยบายและแผนการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม, 2538, หน้า 6)

4. ปฏิรูประบบบริหารการศึกษา มุ่งกระจายอำนาจเพื่อเอื้อให้สถานศึกษามีอำนาจตัดสินใจด้านการบริหาร และการจัดการบริหารทางการศึกษาที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในท้องถิ่นมากที่สุด พัฒนองค์กรรองรับการกระจายอำนาจในระดับจังหวัดให้เข้มแข็ง พร้อมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของครอบครัว ชุมชน และเอกชน (สำนักนโยบายและแผนการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม, 2538, หน้า 7-12)

4.1 การกำหนดหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบการจัดบริการทางการศึกษา และองค์กรประสานงานในระดับจังหวัด สำหรับบริหารการศึกษาในท้องถิ่นและในการจัดบริการทางการศึกษาทุกระดับ ทุกประเภท เพื่อให้เกิดความชัดเจนในด้านการปฏิบัติงาน งบประมาณและบุคลากร ตลอดจนจัดแบ่งสัดส่วนความรับผิดชอบการจัดการทั้งสถานศึกษาของรัฐบาลและเอกชน ทุกสังกัด รวมทั้งวางระบบเครือข่ายการจัดการศึกษาของสถานศึกษาให้อยู่ภายใต้นโยบายการบริหาร มาตรฐาน และการประเมินผลที่เป็นเอกภาพในแต่ละระดับ และแต่ละประเภทโดยกำหนดหน่วยงานรับผิดชอบ

4.2 มุ่งพัฒนองค์กรในทุกระบบ ด้วยการนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหาร การรื้อปรับโครงสร้างระบบบริหารงานเพื่อรองรับการกระจายอำนาจสู่ส่วนกลางไปสู่ภูมิภาคและสถานศึกษา โดยให้องค์คณะบุคคลระดับจังหวัดสามารถกำหนดนโยบายการศึกษา สนับสนุนความก้าวหน้าของบุคคล และจัดสรรงบประมาณที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น รวมทั้งให้สถานศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษาสามารถบริหารงานได้อย่างคล่องตัวและมีประสิทธิภาพ

4.3 มุ่งส่งเสริมบทบาทของครอบครัว ชุมชน และเอกชน ให้มีส่วนร่วมในการบริหาร และจัดการศึกษา โดยพัฒนาศักยภาพของครอบครัวให้เข้มแข็งด้วยทางวัฒนธรรมส่งเสริมให้ชุมชนที่ลงทุนด้านการศึกษาให้กู้เงินหมุนเวียนดอกเบี้ยต่ำ เร่งรัดการจัดตั้งสถานศึกษาและสถาบันฝึกอบรมวิชาชีพสาขาขาดแคลนในเขตพัฒนาอุตสาหกรรมนอกกรุงเทพมหานคร และปริมณฑลตามมาตรการภาคเอกชน ลงทุนพัฒนาการศึกษา ตลอดจนผ่อนคลายนโยบายที่ควบคุมสถานศึกษา และกำหนดมาตรการจูงใจที่เหมาะสมอื่น ๆ สำหรับการมีส่วนร่วมของครอบครัว ชุมชน และเอกชน

4.4 พัฒนาการบริหารบุคลากรของกระทรวงศึกษาธิการให้อยู่ภายใต้พระราชบัญญัติองค์กรบริหารงานบุคคลเดียวกัน เพื่อความเป็นเอกภาพและเสริมสร้างความมั่นคงในอาชีพ

4.5 พัฒนาระบบการตรวจ ติดตามและประเมินผลให้เข้มแข็ง และประสานสอดคล้องกันทุกระดับ

4.6 ดำเนินการช่วยเหลือด้านค่าใช้จ่ายแก่ผู้ที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับทุกประเภทด้วยรูปแบบที่หลากหลาย เพื่อมุ่งแก้ไขความเหลื่อมล้ำด้านโอกาสทางการศึกษาของผู้เรียนที่มาจากครอบครัวยากจนได้บ้าง ทั้งในสถานศึกษาของรัฐและเอกชน อาทิ การยกเว้นเงินบำรุงการศึกษา ค่าธรรมเนียมต่าง ๆ การดำเนินงานกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา จัดหาทุนการศึกษาจากแหล่งทุนภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน

4.7 มุ่งเพิ่มค่าใช้จ่ายทางการศึกษาให้ได้ระหว่างร้อยละ 6 - 7 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (GNP) เพื่อให้ทัดเทียมกับระดับมาตรฐานสากล และมุ่งไปสู่ความเป็นเลิศทางการศึกษา ในปี 2550

จากนโยบายดังกล่าวนี้ หน่วยงานต่าง ๆ ในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ต่างขานรับไปดำเนินการ โดยเฉพาะสำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้มุ่งเน้นให้งานปฏิรูปการศึกษา ปรากฏผลอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งในการปฏิรูประบบการบริหารการศึกษา ได้มีการออกระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยคณะกรรมการ โรงเรียนประถมศึกษา พ.ศ. 2539 ประกาศใช้เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2539

3. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และ 2550

รัฐธรรมนูญ 2 ฉบับนี้ เป็นรัฐธรรมนูญที่ร่างโดยความต้องการของประชาชนทั่วทั้งประเทศ เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคโลกาภิวัตน์ สำหรับในด้านการศึกษานั้น รัฐธรรมนูญได้กล่าวถึงสาระสำคัญในการจัดการศึกษาไว้ ดังนี้

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 81 กล่าวว่าไว้ว่ารัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข สนับสนุนการค้นคว้าวิจัยในศิลปะ วิทยาการต่าง ๆ เร่งรัดพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาวิชาชีพครู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 80(3) พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษาในทุกระดับและทุกรูปแบบให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม จัดให้มีแผนการศึกษาแห่งชาติ กฎหมายเพื่อพัฒนาการศึกษาของชาติ จัดให้มีการพัฒนาคุณภาพครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ก้าวหน้า รวมทั้งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกของความเป็นไทย มีระเบียบวินัย และคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม

จากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่กล่าวนี้ จะเห็นได้ว่าในการจัดการศึกษานั้น ได้ตระหนักและให้ความสำคัญกับชุมชนและส่งเสริมให้องค์กรปกครองท้องถิ่น ประชาชน เอกชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ที่มุ่งเน้นจะให้เกิดการพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการศึกษาตามความต้องการของท้องถิ่น คณะกรรมการสถานศึกษาจึงมีบทบาทหน้าที่ในการจัดการศึกษาให้เป็นไป ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

4. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 และ 9 พ.ศ. 2540-2544, 2545-2549

ได้กำหนดเป็นนโยบายที่เกี่ยวกับการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาไว้ในบทที่ 2 เรื่องการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการพัฒนา ในข้อ 2.2(1) ว่าการกระจายอำนาจจัดการศึกษาในชุมชนท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการกำหนดหลักสูตรการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นและเพิ่มโอกาสในการศึกษาต่อให้แก่เด็กที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งนโยบายนี้ได้เห็นความสำคัญและเน้นให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการกำหนดหลักสูตร ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดการเรียนการสอนที่พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้สอดคล้องและตรงกับความต้องการของท้องถิ่นนั้น ๆ

5. แผนพัฒนาการศึกษาฉบับที่ 8 และ 9 (พ.ศ. 2540-2544, 2545-2549)

นับว่าเป็นแผนที่ปรับเปลี่ยนการศึกษาให้ทันต่อสถานการณ์ตามกระแสโลกไร้พรมแดนเป็นผลผลักดันให้ไทยต้องแข่งขันกับประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะการให้สังคมมีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดการศึกษาอย่างแท้จริง เช่น นักวิชาการ นักการศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิต่าง ๆ รวมทั้งผู้ประกอบการ ครู-อาจารย์ นักธุรกิจ และสื่อมวลชน เพื่อให้ทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมในกระบวนการทำแผน ดังจะเห็นได้จากบทที่ 4 เรื่องวัตถุประสงค์ นโยบายและแผนงานหลัก การพัฒนาการศึกษาในแผนงานหลักที่ 6 ได้กำหนดเป็นนโยบายไว้ชัดเจนว่า การที่จะให้การศึกษามีบทบาทเชิงรุก ผู้บริหารทุกระดับต้องมีวิสัยทัศน์และเห็นด้วยกับการเปิดโอกาสของการมีส่วนร่วมของสังคม มองเห็นความสำคัญของการกระจายอำนาจการบริหารจัดการศึกษาไปยังระดับต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความคล่องตัวและสามารถตัดสินใจดำเนินการในขอบเขตที่รับผิดชอบ โดยมีประชาชน ชุมชน องค์กรต่าง ๆ มีส่วนร่วมในเรื่องต่าง ๆ อย่างเหมาะสม เช่น การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น การระดมทรัพยากรท้องถิ่นเพื่อการศึกษา การตรวจสอบคุณภาพการศึกษาของผู้สำเร็จการศึกษา นโยบายดังกล่าวนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนและสถาบันต่าง ๆ ทางสังคม ชุมชน องค์กรธุรกิจเอกชน และองค์กรพัฒนาเอกชน ตลอดจนสื่อมวลชนมีส่วนร่วมรับผิดชอบ และผนึกกำลังกันจัดการศึกษา

6. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2)

พ.ศ.2545

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ได้กล่าวเกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามมาตราต่าง ๆ ไว้ดังนี้

มาตรา 8 การจัดการศึกษา ให้ยึดหลักดังนี้

- (1) เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน
- (2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
- (3) การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

มาตรา 9 การจัดระบบ โครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษา ให้ยึดหลักดังนี้

- (1) มีเอกภาพด้านนโยบาย และมีความหลากหลายในการปฏิบัติ
- (2) มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วน

ท้องถิ่น

(3) มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษา และจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับและทุกประเภทการศึกษา

(4) มีหลักการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู ณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา และมีการพัฒนาครู ณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

- (5) ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา

ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2543

โครงสร้างคณะกรรมการสถานศึกษา

เพื่อให้การบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 การสรรหาและแต่งตั้งคณะกรรมการสถานศึกษา ให้มีอย่างน้อยสถานศึกษาละเจ็ดคน และไม่เกินสิบห้าคน ประกอบด้วย

1. ผู้แทนผู้ปกครอง ได้แก่ ผู้แทนของผู้มีรายชื่อเป็นผู้ปกครองตามทะเบียนนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในสถานศึกษานั้น จำนวนไม่เกินสองคน
2. ผู้แทนครู ได้แก่ ผู้แทนของข้าราชการครูผู้ปฏิบัติการสอนและผู้ช่วยผู้บริหารสถานศึกษานั้น จำนวนไม่เกินสองคน
3. ผู้แทนองค์กรชุมชน ได้แก่ ผู้แทนชมรม สมาคม มูลนิธิ องค์กรเอกชน หรือกลุ่มบุคคลในรูปอื่นใด ที่ดำเนินกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของสาธารณะ และมีที่ตั้งอยู่ในเขตบริการของสถานศึกษานั้นจำนวนไม่เกินสองคน

4. ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ ผู้แทนของเทศบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล กรุงเทพมหานคร เมืองพัทยา หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบอื่น จำนวนไม่เกินสองคน

5. ผู้แทนศิษย์เก่า ได้แก่ ผู้แทนสมาคมศิษย์เก่า ชมรมศิษย์เก่าหรือบุคคลที่เคยศึกษาจากสถานศึกษานั้น จำนวนไม่เกินสองคน

6. ผู้ทรงคุณวุฒิ ได้แก่ ผู้นำทางศาสนา ผู้ทรงภูมิปัญญาไทยในท้องถิ่น ข้าราชการบำนาญ ข้าราชการอื่นนอกจากสังกัดสถานศึกษา พนักงานรัฐวิสาหกิจ เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานอื่นของรัฐ เจ้าของ หรือผู้บริหารสถานประกอบการ ทั้งใจและนอกเขตบริการของสถานศึกษานั้น จำนวนไม่เกินสี่คน

ให้ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกรรมการและเลขานุการโดยตำแหน่ง และให้คณะกรรมการเลือกกรรมการคนหนึ่งในข้อ 1, 3, 4, 5 และ 6 เป็นประธาน และอีกคนหนึ่งเป็นรองประธาน ให้คณะกรรมการกำหนดจำนวนและสัดส่วนของคณะกรรมการ เพื่อให้ได้มาซึ่งคณะกรรมการโดยคำนึงถึงจำนวนและสัดส่วนของคณะกรรมการที่เป็นสตรีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามของคณะกรรมการทั้งหมด การให้ได้มาซึ่งคณะกรรมการให้ดำเนินการดังนี้

1. ให้สถานศึกษาประกาศรับสมัครผู้แทนตามข้อ 1, 2, 3, 4 และ 5
2. ให้ผู้สมัครเข้ารับการคัดเลือกตามข้อ 1 คัดเลือกกันเองให้เหลือเท่ากับจำนวนตามที่กำหนดไว้
3. ให้ผู้ได้รับการคัดเลือกตามข้อ 2 และผู้บริหารสถานศึกษาเสนอรายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตามที่ ตนเห็นสมควรจำนวนสองเท่าของจำนวนที่กำหนดไว้
4. ให้ผู้บริหารสถานศึกษานำรายชื่อเสนอผู้มีอำนาจตามเป็นผู้ลงนามแต่งตั้ง

ในกรณีไม่มีผู้สมัครเข้ารับการคัดเลือกเป็นผู้แทนในองค์ประกอบใด ให้คณะกรรมการเสนอรายชื่อบุคคลในองค์ประกอบนั้น จำนวนสองเท่าของจำนวนที่กำหนดไว้ในและให้ผู้รับการเสนอชื่อคัดเลือกกันเองให้เหลือเท่ากับจำนวนตามที่กำหนดไว้

ในกรณีที่ผู้สมัครเข้ารับการคัดเลือกเป็นผู้แทนในองค์ประกอบใด ไม่ครบตามจำนวนที่กำหนดไว้ ในระเบียบ ให้ถือว่าผู้สมัครเข้ารับการคัดเลือกเท่าที่มีอยู่ในองค์ประกอบนั้น แล้วให้คณะกรรมการเสนอรายชื่อบุคคลในองค์ประกอบนั้นจำนวนสองเท่าของจำนวนที่ยังขาดอยู่และให้ผู้ได้รับการเสนอชื่อคัดเลือกกันเองให้เหลือตามจำนวนที่กำหนดไว้

ให้คณะกรรมการมีวาระอยู่ในตำแหน่งคราวละ 4 ปี นับตั้งแต่วันที่ได้รับการแต่งตั้งและพ้นจากตำแหน่งเมื่อ

- 1) ออกตามวาระ

- 2) ตาย
- 3) ลาออก
- 4) ขาดคุณสมบัติตามข้อ 8
- 5) เป็นบุคคลล้มละลาย
- 6) เป็นบุคคลไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถ
- 7) ได้รับโทษจำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ
- 8) พ้นจากตำแหน่งในสถานศึกษานั้น สำหรับกรรมการตามข้อ 2 และผู้บริหาร

สถานศึกษา

- 9) พ้นจากสภาพการเป็นผู้ปกครองนักเรียนของสถานศึกษานั้น สำหรับกรรมการตามข้อ 1

- 10) พ้นจากสภาพการเป็นผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสำหรับกรรมการตามข้อ 4

- 11) คณะกรรมการจำนวนไม่น้อยกว่าสองในสาม มีมติให้ออก ยกเว้น กรรมการและ

เลขานุการ

ให้มีการประชุมคณะกรรมการอย่างน้อยภาคเรียนละสองครั้ง ในวาระเริ่มแรกให้กรมหรือส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่น และมีฐานะเป็นกรมที่มีสถานศึกษาในสังกัดดำเนินการให้ได้มาซึ่งคณะกรรมการให้แล้วเสร็จภายใน 60 วัน นับแต่วันประกาศใช้ระเบียบนี้ สถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติให้คณะกรรมการโรงเรียนตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยคณะกรรมการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษา พ.ศ. 2539 ปฏิบัติหน้าที่ไปจนกว่าจะมีการประกาศแต่งตั้งคณะกรรมการตามระเบียบนี้

การมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

การกำหนดบทบาทหน้าที่ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อตำแหน่ง เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้องเป็นแนวเดียวกัน และง่ายต่อการทำความเข้าใจ ซึ่งจะเป็นผลกระทบโดยตรงกับกรรมการสถานศึกษาในการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษา ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2543 ไว้ดังนี้

1. กำหนดนโยบายและแผนพัฒนาของสถานศึกษา
2. ให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษา
3. ให้ความเห็นชอบในการจัดทำสาระหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของ

ท้องถิ่น

4. กำกับและติดตามการดำเนินงานตามแผนของสถานศึกษา

5. ส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กทุกคนในเขตบริการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง มีคุณภาพและได้มาตรฐาน

6. ส่งเสริมให้มีการพิทักษ์สิทธิเด็ก ดูแลเด็กพิการ เด็กด้อยโอกาส และเด็กที่มีความสามารถพิเศษ ให้ได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ

7. เสนอแนวทางและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านบริหารบุคคล และด้านการบริหารทั่วไปของสถานศึกษา

8. ส่งเสริมให้มีการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา คอยจูนวิทยากรภายนอก และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างพัฒนาการของนักเรียนทุกด้าน รวมทั้งสืบสานจารีตประเพณีและศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นและของชาติ

9. เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน คอยจูนประสานงานกับองค์กรทั้งภาครัฐ และเอกชน เพื่อให้สถานศึกษาเป็นแหล่งวิทยาการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน และท้องถิ่น

10. ให้ความเห็นชอบรายงานผลการดำเนินงานประจำปีของสถานศึกษาเพื่อนำเสนอต่อสาธารณชน

11. แต่งตั้งที่ปรึกษา หรือคณะอนุกรรมการ เพื่อการดำเนินงานตามระเบียบนี้ ตามที่เห็นสมควร

12. ปฏิบัติการอื่นตามที่ได้รับมอบหมายจากหน่วยงานต้นสังกัดของสถานศึกษานั้น

**การมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาในต่างประเทศ
คณะกรรมการการศึกษาในสหรัฐอเมริกา**

ก๊อ สวัสดิ์พาณิชย์ (2538 อ้างถึงใน ธนู แสงศักดิ์ และ ชำรง บัวศรี, 2509, หน้า 42) ได้อธิบายลักษณะการบริหารการศึกษาแบบกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นของสหรัฐอเมริกา สรุปได้ว่า องค์กรท้องถิ่นเป็นผู้จัดการศึกษานับตั้งแต่การสร้างโรงเรียน การจ้างครู การจัดทำหลักสูตร การวัดผล และการกำหนดแบบเรียน องค์กรท้องถิ่นเป็นผู้รับผิดชอบเองทั้งสิ้น โดยแต่งตั้งกรรมการศึกษาไปดำเนินการแทน มีหน้าที่วางแผนการศึกษาและควบคุมการศึกษา อาศัยองค์กรอาชีพ เช่น สมาคมครู สมาคมบริหารการศึกษา เป็นต้น

โจนส์ (Jones, 1978 อ้างถึงใน วารสารประชาบาล, 2512, หน้า 2-3) กล่าวถึงการจัดการศึกษาในสหรัฐอเมริกา สรุปได้ว่า ชุมชนในท้องถิ่นต่าง ๆ ให้การสนับสนุนโรงเรียนของเขาเอง โรงเรียนจัดตั้งขึ้นจากทรัพยากรของชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่ได้แก่ ภาษีเพื่อการดำรงรักษาและดำเนินงานของโรงเรียน ประชาชนในท้องถิ่นดำเนินงานผ่านหน่วยงานของท้องถิ่นในเรื่องต่อไปนี้

1. เลือกตั้งคณะกรรมการของโรงเรียน (school board)

2. จ้างและเลิกจ้างครูน้อยและครูใหญ่
3. พิจารณากำหนดวันเปิด – ปิดโรงเรียน
4. พิจารณากำหนดวันเรียนของแต่ละเทอม
5. เลือกวิชาที่ใช้สอนในโรงเรียน
6. เลือกหนังสือที่ใช้ในโรงเรียน
7. อื่น ๆ ที่เกี่ยวกับโรงเรียน

คณะกรรมการการศึกษาในมลรัฐเคนตักกี สหรัฐอเมริกา

เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 1991 สำนักงานศึกษาธิการมลรัฐเคนตักกี ได้จัดตั้งขึ้นใหม่ เนื่องจากระบบงานเดิมประสบปัญหาเกี่ยวกับการจัดการศึกษาที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญที่ว่า “รัฐสภาโดยการออกกฎหมาย ต้องจัดให้มีระบบโรงเรียนสำหรับปวงชนตลอดมลรัฐ” แต่รัฐสภาละเลยบทบัญญัตินี้ จึงต้องจัดตั้งระบบโรงเรียนสำหรับปวงชนขึ้นใหม่ในมลรัฐ โดยยึดหลักการสำคัญของกฎหมายปฏิรูปการศึกษา ซึ่งมีสาระสำคัญที่ว่า การจัดการศึกษาเป็นความรับผิดชอบร่วมกัน โดยรัฐบาลแห่งมลรัฐ ชุมชนท้องถิ่น บิดามารดา นักเรียนและคณะครูต้องทำงานร่วมกัน เพื่อสร้างระบบโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพ เปลี่ยนโครงสร้างทางการปกครอง โดยลดอำนาจระดับบางประการแก่องค์กรที่จัดขึ้นใหม่ในระดับโรงเรียน ได้แก่ สภาโรงเรียน (school council) ประกอบด้วย บิดามารดา 2 คน ครู 3 คน ครูใหญ่หรือผู้บริหารรวมทั้งสิ้น 6 คน สภาโรงเรียนมีความรับผิดชอบที่จะกำหนดนโยบายดังต่อไปนี้

1. กำหนดหลักสูตร รวมถึงการประเมินความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรให้เป็นไปตามมาตรฐานของมลรัฐ การใช้เทคโนโลยีและการประเมิน โครงการตามนโยบายสภาการศึกษาของเขต
2. การกำหนดเวลาปฏิบัติงานการสอนและเวลานอกการสอน
3. การกำหนดนักเรียนเข้าชั้นเรียนและโครงการที่จะดำเนินการในโรงเรียน
4. การกำหนดตารางปฏิบัติงานสำหรับวันและสัปดาห์ที่เปิดเรียน
5. การกำหนดการใช้พื้นที่โรงเรียนในระหว่างวันเปิดเรียน
6. การวางแผนและการแก้ปัญหาที่เกี่ยวกับการสอน
7. การคัดเลือกและการดำเนินการในเรื่องวินัย วิธีจัดการห้องเรียนรวมทั้งความรับผิดชอบของนักเรียน บิดามารดา ครู ผู้แนะแนว ครูใหญ่
8. การคัดเลือกโครงการนอกหลักสูตร และการตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายการมีส่วนร่วมของนักเรียน

9. จัดการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับประสิทธิภาพของระบบโรงเรียนตลอดจนความก้าวหน้าในการดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย และการเกิดสมรรถภาพตามกฎหมาย

10. จัดทำรายงานเสนอต่อคณะกรรมการวิจัยของสภานิติบัญญัติ ตามระยะเวลาที่กำหนด

11. จัดทำรายงานประจำปี ซึ่งแจ้งการปฏิบัติตามกฎหมาย รวมทั้งข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงต่อผู้ว่าการมลรัฐ คณะกรรมการวิจัยของสภานิติบัญญัติ และสภาการประถมศึกษาและมัธยมแห่งมลรัฐ (สุนทร สุนันท์ชัย, 2540, หน้า 163)

คณะกรรมการสถานศึกษาในนิวซีแลนด์

นิวซีแลนด์ เป็นประเทศหนึ่งและประเทศเดียวในโลกที่ประสบผลสำเร็จในการปฏิรูปการศึกษา เข้าสู่ระบบการกระจายอำนาจทางการศึกษา จากกระทรวงศึกษาธิการลงสู่โรงเรียนโดยตรง ทั้งประเทศ ทั้งในเรื่องของการบริหารแผนงาน โครงการ งบประมาณ การบริหารบุคลากร การพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน ตลอดจนการประเมินผลการเรียนการสอน โดยใช้คณะกรรมการบริหาร โรงเรียน (board of trustees) เป็นองค์กรทางการบริหารของโรงเรียนที่ได้รับการสรรหา แต่งตั้งจากผู้แทนชุมชน ผู้ปกครอง อาจารย์ใหญ่ ครู และนักเรียน (เฉพาะระดับมัธยมศึกษา) การบริหารงานดังกล่าว เป็นการบริหารงานตามความต้องการของท้องถิ่น ภายใต้แนวนโยบายของรัฐ

องค์ประกอบของคณะกรรมการบริหาร โรงเรียน / สถานศึกษา จะประกอบไปด้วยผู้แทนชุมชน และผู้ปกครอง 3 - 7 คน (แล้วแต่นโยบายของสถานศึกษา) อาจารย์ใหญ่ 1 คน ผู้แทนครู 1 คน และผู้แทนนักเรียน 1 คน (เฉพาะสถานศึกษาในระดับมัธยมศึกษา) ในคณะกรรมการจะมีการคัดเลือกประธานซึ่งมาจากผู้แทนชุมชน โดยมีอาจารย์ใหญ่เป็นกรรมการและเลขานุการ

คณะกรรมการสถานศึกษาในญี่ปุ่น

สำหรับการจัดการศึกษาของประเทศญี่ปุ่น จะมีคณะกรรมการท้องถิ่นในระดับจังหวัดและเทศบาลเป็นผู้ออกระเบียบกฎเกณฑ์หรือคำแนะนำเกี่ยวกับการบริหาร โรงเรียนและการดำเนินการต่างๆ ของโรงเรียน ดังนี้

1. การจัดหาและธำรงรักษาอาคารสถานที่และอุปกรณ์ต่าง ๆ
2. เกี่ยวกับบุคลากร เช่น การบรรจุแต่งตั้ง การมอบหมายงาน การลา ตลอดจนถึงการลาไปราชการ
3. การจัดห้องเรียนและการบริหาร
4. กิจกรรมการเรียนการสอน แผนการสอน และกิจกรรมเสริมหลักสูตร
5. การเข้าเรียน
6. การใช้สื่อการเรียนการสอน ตลอดจนการบำรุงรักษาและปรับปรุง

7. การกำหนดวันหยุดและการเปลี่ยนแปลงเวลาเรียน
8. การดำเนินการเกี่ยวกับอาหารกลางวัน

คณะกรรมการสถานศึกษาในสิงคโปร์

ประเทศสิงคโปร์ เป็นประเทศที่ใช้การปฏิรูปการศึกษาเป็นกลไก เพื่อสร้างศักยภาพของชาติให้ก้าวขึ้นเป็นประเทศชั้นนำของโลก แม้เป็นประเทศเล็ก ๆ มีทรัพยากรจำกัดแต่ด้วยความเชื่อมั่นว่าทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพ คือกำลังหลักที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ ผู้นำของสิงคโปร์ได้จัดสรรงบประมาณมาใช้ในการพัฒนาการศึกษาอย่างมาก และดำเนินการปฏิรูปการศึกษาอย่างต่อเนื่อง มีการกระจายอำนาจการศึกษาไปสู่ระดับโรงเรียนให้มีอิสระในการบริหาร โดยมีคณะกรรมการโรงเรียนประกอบด้วย ครูใหญ่ ครู ผู้ทรงคุณวุฒิ และเจ้าหน้าที่จากกระทรวงศึกษาธิการ

คณะกรรมการสถานศึกษาในสหราชอาณาจักร

ระบบการบริหารการศึกษาในสหราชอาณาจักร แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ 1) เขตอังกฤษและเวลส์ 2) เขตไอร์แลนด์เหนือ และ 3) เขตสกอตแลนด์ เป็นการกระจายอำนาจจากส่วนกลางไปยังท้องถิ่นและสถานศึกษา จึงไม่มีโครงสร้างการบริหารการศึกษาในระดับภูมิภาค

สจวร์ต โพรฟุททิงวอส์ (2542) ได้สรุปโครงสร้างการบริหารการศึกษาของประเทศสหราชอาณาจักรไว้เป็น 3 ระดับ คือ ระดับชาติ ระดับท้องถิ่น และ ระดับสถานศึกษา ดังนี้

1. ระดับชาติ การบริหารการศึกษาระดับชาติในสหราชอาณาจักรอยู่ในการควบคุมดูแลของ กระทรวงศึกษาธิการและงานแห่งประเทศอังกฤษ
2. ระดับท้องถิ่น อยู่ในความรับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
3. ระดับสถานศึกษา ซึ่งแบ่งเป็น 3 ระดับ คือ การศึกษาในโรงเรียน การศึกษาต่อเนื่อง และการอุดมศึกษา

ในการบริหารระดับโรงเรียน (School – Based Management) ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษา โดยการเป็นตัวแทนในคณะกรรมการบริหารโรงเรียน ซึ่งในอังกฤษและเวลส์เรียกว่า School Governing Body ในไอร์แลนด์เหนือเรียกว่า Board of Governors แต่ในสกอตแลนด์ เรียกว่า School Board คณะกรรมการของโรงเรียนมีหน้าที่รับผิดชอบในการตัดสินใจและดูแลในเรื่องต่อไปนี้

1. แนวทางการดำเนินงานของโรงเรียน
2. การปฏิบัติตามหลักสูตรแห่งชาติ
3. งบประมาณของโรงเรียน
4. จำนวนบุคลากร การคัดเลือกครูและครูใหญ่

5. การจัดทำรายงานประจำปี
6. การส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

แนวทางในการดำเนินงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2543 ได้กำหนดบทบาทหน้าที่การมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในด้านต่าง ๆ ไว้เป็นแนวทางดำเนินงาน ดังนี้

1. กำหนดนโยบาย แผนแม่บท และแผนพัฒนาของสถานศึกษา นโยบายและแผนพัฒนาสถานศึกษา เป็นเสมือนเข็มทิศที่จะนำพาสถานศึกษาไปสู่เป้าหมายปลายทางของความสำเร็จ ดังนั้น เพื่อให้แผนพัฒนาสถานศึกษามีความสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษาและคณะกรรมการสถานศึกษาควรมีควบคู่กันไป ดังนี้

1.1 บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษา

1.1.1 จัดเตรียมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายและการจัดทำแผนพัฒนาของสถานศึกษา

1.1.2 เสนอแต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำนโยบายและแผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษา

1.1.3 เสนอร่างนโยบาย และแผนพัฒนาการศึกษา ต่อคณะกรรมการสถานศึกษา นำ นโยบาย และแผนไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม

1.1.4 จัดเตรียมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายและการจัดทำแผนพัฒนาของสถานศึกษาเสนอแต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำนโยบายและแผนพัฒนาการศึกษาสถานศึกษา

1.1.5 นำเสนอร่างนโยบาย และแผนพัฒนาการศึกษา ต่อคณะกรรมการสถานศึกษา นำนโยบาย และแผนไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

1.2 บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษา

1.2.1 ศึกษาหาความรู้ และทำความเข้าใจเรื่องการวางแผน และการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาจากเอกสารและแหล่งความรู้ต่าง ๆ

1.2.2 แต่งตั้งคณะกรรมการ ในการจัดทำร่างนโยบายและแผนพัฒนาของสถานศึกษา พิจารณากำหนดนโยบายและแผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษา

สรุปได้ว่า การกำหนดนโยบายและแผนของพัฒนาการศึกษาโรงเรียนและคณะกรรมการสถานศึกษา มีหน้าที่ร่วมกันจัดทำ เพื่อจะนำไปสู่การพัฒนาที่มีทิศทางและเป้าหมาย มีความเจริญก้าวหน้า สามารถนำนโยบายไปใช้ให้เกิดเป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง

2. การให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษา สถานศึกษาจะต้องนำนโยบายและแผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษา มาจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีก่อนสิ้นปีงบประมาณ เพื่อใช้เป็นกรอบการปฏิบัติงานในปีงบประมาณต่อไป ซึ่งแผนปฏิบัติการดังกล่าวจะต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการสถานศึกษาก่อน สถานศึกษาและคณะกรรมการสถานศึกษาจึงมีบทบาทควบคู่กัน ดังนี้

2.1 บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษา

2.1.1 เสนอแต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำแผนปฏิบัติการของสถานศึกษานำนโยบาย และแผนพัฒนาการศึกษาและงบประมาณที่ได้รับมาจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีให้สอดคล้องกับ สภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น

2.1.2 เสนอขอความเห็นชอบต่อคณะกรรมการฯ ดำเนินการตามแผนปฏิบัติการ

2.1.3 ดำเนินการตามแผนการเป็นระยะเวลา และนำผลมาปรับปรุงแก้ไขอย่าง

ต่อเนื่อง

2.1.4 สรุปผลการปฏิบัติงานตามแผนปฏิบัติการประจำปี และรายงานผลงานตามที่ระเบียบกำหนด

2.2 บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษา

2.2.1 แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษา

2.2.2 พิจารณาให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปี

2.2.3 ให้การสนับสนุนการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการของสถานศึกษา

... สรุปได้ว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจะต้องพิจารณาให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษา ก่อนที่จะนำแผนไปปฏิบัติตามโครงการที่จัดทำขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมตามโครงการในแผน เป็นไปตามวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และสอดคล้องกับนโยบายต่าง ๆ ของกรมเจ้าสังกัด

3. ให้ความเห็นชอบในการจัดทำสาระหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระหลักสูตรให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ คณะกรรมการสถานศึกษาจะช่วยเหลือแนะนำความต้องการของท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี จึงควรมีบทบาทควบคู่กับสถานศึกษา ดังนี้

3.1 บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษา

3.1.1 ผู้รับผิดชอบงานวิชาการ ร่วมกับผู้บริหารสอน ศึกษาวิเคราะห์หลักสูตรแกน กลางสภาพความต้องการท้องถิ่น แหล่งความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น

3.1.2 จัดทำสาระหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาความต้องการของท้องถิ่น และ คุณลักษณะที่พึงประสงค์

3.1.3 เสนอเพื่อขอความเห็นชอบสาระหลักสูตรที่สถานศึกษาจัดทำขึ้น

3.1.4 พัฒนาหลักสูตรให้สามารถนำไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.2 บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษา

3.2.1 ศึกษาสภาพ ปัญหา ความต้องการ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและนำเสนอให้สถานศึกษาไว้ใช้เป็นข้อมูลประกอบการจัดทำสาระหลักสูตร

3.2.2 พิจารณาให้ความเห็นชอบในสาระหลักสูตรที่สถานศึกษาจัดทำ

3.2.3 ส่งเสริมและสนับสนุนให้สถานศึกษาสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปได้ว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรสถานศึกษา ภูมิปัญญาท้องถิ่น พิจารณาให้ความเห็นชอบหลักสูตรของสถานศึกษา ที่จัดทำขึ้นก่อนสถานศึกษาจะ นำไปใช้ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 อย่างแท้จริง

4. กำกับและติดตาม การดำเนินงานตามแผนของสถานศึกษาการดำเนินการตามแผนของสถานศึกษา ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการสถานศึกษา เมื่อสถานศึกษาดำเนินการไปแล้ว ผลของการดำเนินการเป็นอย่างไร มีปัญหาและอุปสรรคหรือไม่ เป็นเรื่องที่คณะกรรมการสถานศึกษาจะต้องรับรู้เพื่อจะได้เข้ามาสนับสนุน หรือแก้ปัญหาให้การจัดการจัดการศึกษาของสถานศึกษา สามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ สถานศึกษาและคณะกรรมการสถานศึกษาจึงควรมีบทบาทที่ควบคู่กันไป ดังนี้

4.1 บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษา

4.1.1 จัดทำปฏิทินการปฏิบัติงานตามแผนปฏิบัติการประจำปี

4.1.2 สรุปรายงานผลการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการประจำปีให้คณะกรรมการพัฒนา ปรับปรุงการดำเนินการตามแผนให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติมากขึ้น

4.2 บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษา

4.2.1 ศึกษาแนวทางการดำเนินการและปฏิทินการปฏิบัติงานตามแผนปฏิบัติของสถานศึกษา

4.2.2 รับทราบรายงานผลการปฏิบัติงาน ตามแผนปฏิบัติการของสถานศึกษา รวมทั้งให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

4.2.3 ติดตามดูแล ช่วยเหลือ แก้ปัญหา และส่งเสริม สนับสนุนให้สถานศึกษา สามารถดำเนินการจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ

สรุปได้ว่า การดำเนินงานตามแผนของสถานศึกษา เมื่อได้รับความเห็นชอบจาก คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานแล้วสถานศึกษาดำเนินการไประยะหนึ่ง ผลการดำเนินเป็น อย่างไร ประสบปัญหาและอุปสรรคอย่างไร เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการจะต้องเข้าไปรับทราบ เพื่อจะได้ช่วยแก้ปัญหา ให้งานของสถานศึกษาบรรลุเป้าหมายอย่างมีคุณภาพ

5. ส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กทุกคนในเขตบริการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง มีคุณภาพได้มาตรฐาน คณะกรรมการสถานศึกษาเป็นบุคคลที่อยู่ในท้องถิ่น มีความใกล้ชิดกับผู้ปกครองของนักเรียน รู้สภาพ ปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นเป็นอย่างดี สามารถร่วมกับ สถานศึกษากำหนดแนวทางที่จะทำให้เด็กทุกคน ได้เข้าเรียนอย่างทั่วถึง และได้เรียนอย่างมีคุณภาพ จึงกำหนดบทบาทสถานศึกษาและคณะกรรมการสถานศึกษาควบคู่กัน ดังนี้

5.1 บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษา

5.1.1 จัดทำข้อมูลพื้นฐานของเด็กในเขตบริการ โรงเรียน

5.1.2 เกณฑ์เด็กทุกคนให้ได้เข้าเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี

5.1.3 ติดตามดูแลช่วยเหลือเด็กที่มีปัญหาทางการเรียนให้มาเรียนอย่างสม่ำเสมอ

5.1.4 ประสานความร่วมมือกับผู้ปกครองเพื่อให้เด็กได้เรียนจนจบหลักสูตร

การศึกษาภาคบังคับ

5.2 บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษา

5.2.1 ร่วมและสนับสนุนการดำเนินการในการจัดทำข้อมูลพื้นฐานของเด็กในเขตบริการของโรงเรียน

5.2.2 ประสานความร่วมมือสร้างความเข้าใจกับประชาชนทั่วไป และผู้ปกครองของนักเรียน เพื่อให้เห็นความสำคัญในการศึกษา

5.2.3 สนับสนุนช่วยเหลือเด็กที่ขาดแคลนหรือมีความต้องการช่วยเหลือเป็นพิเศษ เพื่อให้สามารถได้เรียนจนจบหลักสูตร

สรุปได้ว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นบุคคลในท้องถิ่น รู้ปัญหา และความต้องการของชุมชนเป็นอย่างดี สามารถร่วมกับสถานศึกษาในอันที่จะกำหนดแนวทางที่จะให้เด็กทุกคนในเขตบริการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานได้อย่างครบถ้วน และจบหลักสูตรอย่างมีคุณภาพ

6. ส่งเสริมให้มีการพิทักษ์สิทธิเด็ก ดูแลเด็กพิการ เด็กด้อยโอกาส และเด็กที่มีความสามารถพิเศษ ให้ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ สิทธิและความเสมอภาคในการที่เด็กทุกคนจะ

ได้รับการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นเด็กที่มีความพิการ เด็กด้อยโอกาส และเด็กที่มีความต้องการพิเศษ เด็กทุกคนจะต้องได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ สถานศึกษาและคณะกรรมการสถานศึกษา ควรจะต้องทำหน้าที่ควบคู่กัน ดังนี้

6.1 บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษา

6.1.1 สำรวจข้อมูลเกี่ยวกับเด็กพิการ เด็กด้อยโอกาส และเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

6.1.2 จัดให้เด็กพิการ เด็กด้อยโอกาส และเด็กที่มีความต้องการพิเศษได้เข้าเรียน และได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ

6.1.3 จัดทำสื่อ จัดหาเครื่องมือ อุปกรณ์การเรียนต่างๆ ที่ใช้ประกอบการเรียนการสอน รวมทั้งสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ให้สามารถเรียนอยู่ในสถานศึกษาได้อย่างมีความสุข

6.2 บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษา

6.2.1 ศึกษาข้อมูลเด็กที่มีความพิการ เด็กด้อยโอกาส และเด็กที่มีความต้องการพิเศษในท้องถิ่น เพื่อเสนอข้อมูลให้กับสถานศึกษา

6.2.2 สนับสนุนสิ่งต่างๆ ที่จะเป็นสื่อ เครื่องมือ อุปกรณ์การเรียน และสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับสถานศึกษา เพื่อช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษในลักษณะต่างๆ

6.2.3 สนับสนุน ส่งเสริมเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ให้ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ

จากบทบาทหน้าที่ดังกล่าว สรุปได้ว่า คณะกรรมการสถานศึกษาและสถานศึกษาควรร่วมมือ ส่งเสริมให้มีการพิทักษ์สิทธิเด็กให้สิทธิ และความเสมอภาคที่เด็กทุกคนจะได้รับไม่ว่าจะพิการ ด้อยโอกาส และเด็กที่มีความต้องการพิเศษจะต้องได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ

7. เสนอแนวทางและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านวิชาการ ด้านงบประมาณด้านบริหาร งานบุคคล และด้านบริหารทั่วไปของสถานศึกษา กระทรวงได้กระจายอำนาจในการบริหาร และการจัดการศึกษาในด้านการบริหารวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไป ให้สถานศึกษาดำเนินการเพื่อให้เกิดเกิดความคล่องตัวมากขึ้น คณะกรรมการสถานศึกษาในฐานะที่เป็นผู้กำหนดนโยบายในการบริหารงานของสถานศึกษา ข้อเสนอแนวทางในการบริหารงานทั้ง 4 ด้านของสถานศึกษาจึงเป็นสิ่งสำคัญ ที่จะนำไปสู่การปฏิบัติที่สอดคล้องกับนโยบายและแผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษา จึงควรกำหนดบทบาทหน้าที่ไว้ ดังนี้

7.1 บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษา

7.1.1 กำหนดแนวทางการบริหารในด้านวิชาการ งบประมาณ บุคลากร และบริหารทั่วไปไว้ในแผนปฏิบัติการประจำปี

7.1.2 นำข้อสรุปที่เป็นข้อเสนอของคณะกรรมการสถานศึกษาไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมทั้ง 4 ด้าน

7.1.3 เสนอให้คณะกรรมการได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการภารกิจทั้ง 4 ด้านของสถานศึกษา

7.2 บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษา

7.2.1 เสนอแนะแนวทางในการบริหาร และจัดการ ในด้านวิชาการ งบประมาณ บุคลากร และบริหารทั่วไปของสถานศึกษา

7.2.2 ร่วมเป็นคณะกรรมการ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการภารกิจของสถานศึกษาทั้ง 4 ด้าน เพื่อให้การบริหาร และการจัดการศึกษาของสถานศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

จากบทบาทหน้าที่ดังกล่าว สรุปได้ว่า คณะกรรมการสถานศึกษาควรมีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา เสนอแนะแนวทางในการบริหารและการจัดการในด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านบุคลากร และด้านบริหารทั่วไปของสถานศึกษา โดยเป็นคณะกรรมการร่วมทำงานในภารกิจทั้งสี่ด้าน เพื่อให้บริการ และการจัดการศึกษาของสถานศึกษามีประสิทธิภาพ

8. ส่งเสริมให้มีการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา ตลอดจนเป็นวิทยากรภายนอก และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างการพัฒนาการของนักเรียนทุกวัย รวมทั้งสืบสานจารีตประเพณี ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น และของชาติ คณะกรรมการสถานศึกษาเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับของบุคคลในท้องถิ่นเป็นผู้ที่สามารถช่วยระดมทรัพยากรต่าง ๆ ทั้งภายในท้องถิ่นและนอกท้องถิ่น เข้ามาช่วยในการพัฒนาปรับปรุงสถานศึกษาได้เป็นอย่างดี รวมทั้งสามารถที่จะเข้ามาช่วยเสริมสร้างการพัฒนาของนักเรียนได้ในหลาย ๆ ด้าน จึงควรมีบทบาทที่ควบคู่กับสถานศึกษา ดังนี้

8.1 บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษา

8.1.1 เสนอแนวทางในการระดมทรัพยากร ต่าง ๆ มาช่วยในการพัฒนาการศึกษาของ สถานศึกษา

8.1.2 ร่วมวางแผนในการดำเนินงานกับคณะกรรมการสถานศึกษาในการระดมทรัพยากรมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา

8.1.3 จัดหาวิทยากรภายนอก และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาช่วยสอนในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ วิชาการ และวิชาชีพชุมชนและท้องถิ่น

8.1.4 จัดกิจกรรมเพื่อสืบสานจารีตประเพณีและวัฒนธรรมของท้องถิ่น และของชาติ

8.2 บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษา

8.2.1 ร่วมกำหนดแนวทางในการระดมทรัพยากรต่าง ๆ ทั้งภายนอกและภายในท้องถิ่นเพื่อนำมาพัฒนาคุณภาพการศึกษา

8.2.2 ส่งเสริมการใช้วิทยาการภายนอกและภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ด้านวิชาชีพในท้องถิ่นมาให้ความรู้กับนักเรียน โดยจัดหาและเข้าไปมีส่วนร่วมเป็นวิทยาการภายนอก

8.2.3 สนับสนุนการจัดกิจกรรมเพื่อสืบสานจารีตประเพณี ศิลปะ และวัฒนธรรมของท้องถิ่น และของชาติ โดยร่วมเป็นคณะกรรมการดำเนินการ

จากบทบาทดังกล่าว สรุปได้ว่า คณะกรรมการสถานศึกษาเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับของบุคคลในท้องถิ่น เป็นผู้ที่สามารถช่วยระดมทรัพยากรต่าง ๆ ทั้งภายในท้องถิ่นและภายนอกท้องถิ่นเข้ามาช่วยในการพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาได้เป็นอย่างดี รวมทั้งสามารถที่จะเข้ามาช่วยเสริมสร้างการพัฒนาการเรียนได้ในหลาย ๆ ด้าน เพื่อส่งผลถึงคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพต่อไป

9. เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน ตลอดจนประสานงานกับองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อให้สถานศึกษาเป็นแหล่งวิทยาการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน และท้องถิ่น คณะกรรมการสถานศึกษา เป็นตัวแทนของกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนในพื้นที่ บทบาทในฐานะกรรมการสถานศึกษาจะทำหน้าที่ตัวแทนของสถานศึกษาเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน และท้องถิ่นเป็นอย่างดี บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาและสถานศึกษา ควรควบคู่กันไป ดังนี้

9.1 บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษา

9.1.1 พัฒนาปรับปรุงสถานศึกษาให้มีความพร้อมในทุกด้านทั้งในด้านสภาพแวดล้อมทั่วไปที่สะอาด ร่มรื่น สวยงาม น่าอยู่

9.1.2 พัฒนาสถานศึกษาให้เป็นแหล่งที่จะศึกษาหาความรู้ โดยปรับปรุงห้องสมุด ห้องปฏิบัติการเรียนในวิชาต่าง ๆ ให้มีความสมบูรณ์พร้อมที่จะใช้ทั้งภายในสถานศึกษาและให้บริการบุคคลภายนอก

9.1.3 เข้าไปร่วมจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะประโยชน์ต่อประชาชน และท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่น มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

9.2 บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษา

9.2.1 ประสานกับประชาชน และองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ และเอกชนให้เข้ามาร่วมกันพัฒนา ปรับปรุงสถานศึกษาให้มีความพร้อมที่จะเป็นแหล่งวิทยาการของชุมชน และเป็นแหล่งที่ให้บริการชุมชน

9.2.2 ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของสถานศึกษาประสานสัมพันธ์กับชุมชนและองค์กรภายนอกให้เห็นความสำคัญของสถานศึกษา และใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งวิทยาการของชุมชนและเป็นแหล่งบริการของชุมชน

9.2.3 ส่งเสริม สนับสนุน ให้สถานศึกษาเข้าไปมีส่วนในการจัดกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนและท้องถิ่น เพื่อพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชน

จากที่กล่าวมา สรุปได้ว่า คณะกรรมการสถานศึกษาควรมีบทบาทที่เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน หรือองค์กรท้องถิ่น โดยการเห็นชอบแผนการจัดกิจกรรมให้บริการชุมชน และแต่งตั้งอนุกรรมการประสานงาน ตลอดจนรับทราบผลการดำเนินงาน และให้ข้อเสนอแนะแก่สถานศึกษา เพื่อให้การดำเนินงานต่างๆ ของสถานศึกษาเป็นไปตามนโยบาย เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาของชาติต่อไป

10. ให้ความเห็นชอบ รายงานผลการดำเนินงานประจำปีของสถานศึกษาก่อนเสนอต่อสาธารณชน คณะกรรมการสถานศึกษามีส่วนรับผิดชอบในการดำเนินการของสถานศึกษา เมื่อสิ้นปี สถานศึกษาจะต้องจัดทำสรุปรายงานการดำเนินการเสนอต่อคณะกรรมการสถานศึกษา ได้รับทราบและเห็นชอบรายงานต่อสาธารณชน ซึ่งสถานศึกษาและคณะกรรมการสถานศึกษาควรมีบทบาทควบคู่กัน ดังนี้

10.1 บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษา

10.1.1 จัดทำสรุปรายงานผลการดำเนินงานประจำปีเสนอคณะกรรมการสถานศึกษา เพื่อรับทราบและเห็นชอบให้รายงานต่อสาธารณชน

10.1.2 รายงานผลการดำเนินการประจำปีของสถานศึกษาให้สาธารณชนได้ทราบ โดยใช้สื่อต่าง ๆ เช่น เอกสารสิ่งพิมพ์ หรือ สิ่งต่าง ๆ

10.2 บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษา

10.2.1 รับทราบและให้ความเห็นชอบรายงานผลการดำเนินงานประจำปีของสถานศึกษา

10.2.2 เสนอแนะเพื่อปรับปรุง รายงานผลการดำเนินงานประจำปีให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ก่อนนำไปเผยแพร่ต่อสาธารณชน

สรุปได้ว่า คณะกรรมการสถานศึกษาต้องรับทราบและให้ความเห็นชอบรายงานผลการดำเนินงานประจำปีของสถานศึกษาตามแผนงาน โครงการ และสถานศึกษาจะต้องรายงานผลการดำเนินงานในรูปแบบต่าง ๆ กัน เช่น การประชุม การประชาสัมพันธ์ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจระหว่างกัน ตลอดจนรับทราบข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงรายงานผลการดำเนินงานประจำปี ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ก่อนนำไปเผยแพร่ต่อสาธารณชน

11. แต่งตั้งที่ปรึกษา และ/หรือคณะอนุกรรมการ เพื่อดำเนินงานตามระเบียบที่เห็นสมควร
นอกจากคณะกรรมการสถานศึกษาแล้ว ยังมีผู้นำของชุมชน หรือประชาชนในท้องถิ่นอีกไม่น้อยที่
ยินดีจะเข้ามาช่วยในการพัฒนาสถานศึกษา ดังนั้น เพื่อเปิด โอกาสให้บุคคลดังกล่าวได้เข้ามา
มีส่วนร่วม คณะ กรรมการสถานศึกษา จึงมีบทบาทสำคัญที่จะสรรหาบุคคลเพื่อแต่งตั้งเป็นที่ปรึกษา
และคณะอนุกรรมการ เพื่อช่วยดำเนินงานในภารกิจของคณะกรรมการสถานศึกษาให้มีประสิทธิ-
ภาพสูงขึ้นได้ สถานศึกษา และคณะกรรมการสถานศึกษา จึงควรมีบทบาทควบคู่กัน ดังนี้

11.1 บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษา

11.1.1 สำรวจ และจัดทำเนียบบุคคลที่มีความสามารถ และบุคคลตัวอย่างด้านต่างๆ
ที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิต ได้รับการยอมรับจากสาธารณชน

11.1.2 เสนอรายชื่อบุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสมต่อคณะกรรมการสถานศึกษาเพื่อ
แต่งตั้งเป็นที่ปรึกษา และ/หรือ คณะอนุกรรมการตามภารกิจที่ระเบียบกำหนด

11.2 บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษา

11.2.1 พิจารณาแต่งตั้งที่ปรึกษา และ/หรือคณะอนุกรรมการตามภารกิจของ
คณะกรรมการสถานศึกษาตามความจำเป็นและความเหมาะสม

11.2.2 ส่งเสริมสนับสนุนเป็นที่ปรึกษา ให้คณะอนุกรรมการได้ปฏิบัติหน้าที่ได้
อย่างเต็มศักยภาพ ในการช่วยเหลือกิจกรรมของสถานศึกษา

จากที่กล่าวมา สรุปได้ว่า คณะกรรมการสถานศึกษา ควรเปิดโอกาสให้ผู้นำชุมชนหรือ
ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามาช่วยเหลือในการพัฒนาสถานศึกษา โดยพิจารณาแต่งตั้งที่ปรึกษาและ
หรือคณะกรรมการตามภารกิจของคณะกรรมการสถานศึกษาตามความจำเป็น และความเหมาะสม
ตลอดจนส่งเสริม สนับสนุนให้ที่ปรึกษา และหรือคณะอนุกรรมการปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเต็ม
ศักยภาพในการช่วยเหลือกิจกรรมของสถานศึกษา

12. ปฏิบัติงานอื่น ตามที่ได้รับมอบหมายจากหน่วยงานต้นสังกัดของสถานศึกษานั้น ๆ
การ ปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษา นอกจากภารกิจที่ระเบียบกำหนดไว้หลายอย่างที่มี
ความจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือ ได้รับการสนับสนุนจากคณะกรรมการสถานศึกษา เช่น เรื่อง
นโยบาย หรือเรื่องเร่งด่วนที่หน่วยงานต้นสังกัด ได้แจ้งให้สถานศึกษาปฏิบัติ ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้น
ถ้าได้รับความร่วมมือได้รับการสนับสนุนจากคณะกรรมการสถานศึกษาก็จะทำให้งานในภารกิจ
ของสถานศึกษาประสบความสำเร็จได้รวดเร็วขึ้น สถานศึกษาและคณะกรรมการสถานศึกษาจึง
ควรมีบทบาทควบคู่กัน ดังนี้

12.1 บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษา

12.1.1 นำนโยบาย แนวปฏิบัติ หรือเรื่องเร่งด่วนที่หน่วยงานต้นสังกัดแจ้งให้

สถานศึกษาได้ปฏิบัติ เสนอคณะกรรมการสถานศึกษาทราบ

12.1.2 ประสานความร่วมมือในการดำเนินการร่วมกับคณะกรรมการสถานศึกษาที่ปรึกษาและ / หรือคณะทำงานเพื่อให้การดำเนินการ ในภารกิจที่ได้รับมอบหมายสำเร็จลุล่วง

12.2 บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษา

12.2.1 รับทราบ ให้ความเห็นและข้อเสนอแนะในการดำเนินงานตามภารกิจที่หน่วย งานต้นสังกัดของสถานศึกษานั้นมอบหมาย

12.2.2 ให้ความร่วมมือ ส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินการในภารกิจที่สถานศึกษาจะต้องปฏิบัติตามงานที่ได้รับมอบหมายให้บังเกิดผลสำเร็จ

สรุปได้ว่า บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาในส่วนที่ได้กำหนดไว้ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2543 มีความสำคัญมากต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา ซึ่งคณะกรรมการสถานศึกษาที่ได้รับแต่งตั้งตามระเบียบนี้ จำเป็นต้องรับบทบาทหน้าที่ของตนเอง และรอบรู้ในเรื่องการจัดการศึกษา และเรื่องอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากภารกิจที่ระเบียบกำหนดไว้ เพื่อจะได้ปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่อย่างถูกต้อง และมีประสิทธิภาพต่อการบริหารสถานศึกษาให้ก้าวหน้าในทุกด้าน

ปัญหาการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

โรงเรียนประถมศึกษาได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการศึกษาประจำสถานศึกษากันมาเป็นเวลานานแล้ว จนถึงปัจจุบันเรียกว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งคณะกรรมการส่วนใหญ่ยังไม่มีบทบาทหน้าที่และมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียนมากเท่าที่ควร (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2527, หน้า 750) ทั้งนี้ เนื่องมาจากปัญหาที่เกิดขึ้น ดังนี้

1. ขาดความเข้าใจ คณะกรรมการศึกษาไม่เข้าใจในบทบาทและหน้าที่ของกรรมการศึกษา ส่วนใหญ่จะเข้าใจว่าการเป็นกรรมการศึกษานั้น มีหน้าที่คอยบริจาคทรัพย์ สิ่งของ แรงงาน หรือไปขอความร่วมมือจากผู้อื่นมาให้โรงเรียน
2. ขาดความรู้ คณะกรรมการศึกษาในชนบทส่วนใหญ่จะเป็นประชาชน ซึ่งขาดความรู้ในเรื่องการจัดการศึกษา จึงไม่กล้าเสนอแนะแก่โรงเรียน ส่วนใหญ่มักจะพูดว่าโรงเรียนจะทำอะไรก็แล้วแต่ครู ให้ครูเป็นฝ่ายคิดแล้วคณะกรรมการศึกษาจะร่วมมือด้วย
3. ไม่มีเวลามาประชุม เมื่อโรงเรียนเชิญกรรมการศึกษามาประชุม มักจะมาประชุมไม่ครบจำนวน เนื่องจากติดธุระในการประกอบอาชีพหรือธุรกิจอื่น ๆ ครูใหญ่มักจะได้รับคำตอบในการเชิญประชุมว่าไม่ค่อยว่าง โรงเรียนจะทำอะไรยินดีจะร่วมด้วยทั้งนั้น
4. เกิดความเบื่อหน่าย โรงเรียนส่วนใหญ่มักจะเชิญกรรมการศึกษามาประชุมในกรณีที่

โรงเรียนเกิดขาดแคลนทรัพยากรสิ่งของที่เป็นปัจจัยในการพัฒนาโรงเรียน ดอนแรกก็เชิญมาปรึกษาหารือ พอลงท้ายมักจะเรียไรจากกรรมการศึกษานั้นเอง

5. ไม่ค่อยจัดประชุมตามวาระ มีโรงเรียนจำนวนไม่น้อยที่ไม่ค่อยจัดประชุมกรรมการศึกษา ทำให้กรรมการศึกษาไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมและดำเนินงานของโรงเรียนเท่าที่ควร จนในที่สุดเกิดความรู้สึกถือยชา และมองไม่เห็นคุณค่าในการเป็นกรรมการศึกษาของตนเอง

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ทำให้การปฏิบัติงานของคณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษาเกิดปัญหาในการะงานแต่ละด้านดังต่อไปนี้

1. การกำหนดนโยบายแผนแม่บทและแผนพัฒนาของโรงเรียน ปัญหาที่พบ ได้แก่ การขาดความรู้และความเข้าใจเรื่องการวางแผน และแผนแต่ละประเภทที่โรงเรียนต้องมี นอกจากนี้ยังไม่ค่อยมีเวลาสำหรับการศึกษาหาความรู้ในเรื่องดังกล่าว
2. การให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียน ปัญหาที่พบ ได้แก่ การขาดความรู้ความเข้าใจในแผนแม่บท แผนพัฒนา ข้อมูลของโรงเรียน และเวลาในการพิจารณาให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียนมีน้อยมาก
3. การให้คำปรึกษา เสนอแนวทางและมีส่วนร่วมในการบริหารการเงิน และงบประมาณของโรงเรียน การแสวงหาและให้การสนับสนุนด้านการเงิน วัสดุ ครุภัณฑ์ อุปกรณ์ต่าง ๆ ตลอดจนวิทยากรภายนอก และภูมิปัญหาท้องถิ่น การจัดกิจกรรมเสริมสร้างการพัฒนาการของนักเรียนทั้งด้านใน และนอกโรงเรียน ปัญหาที่พบคือการขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำแผนจัดตั้ง จัดสรรงบประมาณ การจัดซื้อ จัดจ้าง และติดตามผลการจัดซื้อ จัดจ้าง จึงเกิดความเบื่อหน่าย ประกอบกับทางโรงเรียนส่วนมากไม่ให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวเท่าที่ควร
4. การรับทราบความก้าวหน้าของการดำเนินงานตามแผนงานของโรงเรียน ภาคเรียนละ 1 ครั้ง ปัญหาที่พบ ได้แก่ การไม่มีเวลาของคณะกรรมการ โรงเรียน ตลอดจนขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องดังกล่าว
5. การประสานงานกับองค์กรในท้องถิ่น ทั้งภาครัฐและเอกชน และเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เพื่อการพัฒนาโรงเรียนและให้มีการบริการจากโรงเรียนให้โรงเรียนเป็นแหล่งวิทยาการของชุมชน และร่วมพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น ปัญหาที่พบ ได้แก่ ข้อจำกัดในเรื่องเวลา และบางครั้งเกิดความเบื่อหน่ายในการประสานงานกับชุมชนและองค์กรท้องถิ่น ทั้งภาครัฐและเอกชน
6. การแต่งตั้งที่ปรึกษาและหรือคณะกรรมการ เพื่อดำเนินงานอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่คณะกรรมการโรงเรียนมอบหมาย ให้การสนับสนุนในด้านการเงินและการเผยแพร่ชื่อเสียงของ

โรงเรียน ปัญหาที่พบ ได้แก่ โรงเรียนไม่ค่อยจัดประชุมทำความเข้าใจและยังมีข้อจำกัดในเรื่องเวลาของกรรมการอีกด้วย

ซึ่งการปฏิบัติงานร่วมกันมีเงื่อนไขและปัญหา ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2539, หน้า 1)

1. โรงเรียนส่วนใหญ่ไม่ได้นำศักยภาพของคนในชุมชนมามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียน
2. โรงเรียนเข้าใจว่าภารกิจจัดการศึกษาเป็นของโรงเรียนเท่านั้น
3. โรงเรียนบริหารงานโดยมีทรัพยากรการบริหารอย่างจำกัด
4. โรงเรียนและองค์กรท้องถิ่น / ชุมชน เข้าใจว่าภารกิจจัดการศึกษาเป็นของโรงเรียนเท่านั้น
5. องค์กรท้องถิ่น / ชุมชน ยังไม่เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของโรงเรียน

ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง บุคคลที่ได้รับคัดเลือกและแต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดกำแพงเพชร จำแนกตามสถานภาพ วุฒิการศึกษา และปฏิบัติงานในสถานศึกษาซึ่งจำแนกตามขนาดและที่ตั้ง ดังนี้

สถานภาพของคณะกรรมการสถานศึกษา หมายถึง ลักษณะการดำรงตำแหน่งของ คณะกรรมการสถานศึกษา โดยกำหนดจากบุคคล 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง คณะกรรมการที่ได้รับการแต่งตั้งจากข้าราชการครูในสายบริหารที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่ในสถานศึกษานั้น ๆ 2) ผู้แทนผู้ปกครอง หมายถึง คณะกรรมการที่ได้รับการแต่งตั้งจากผู้ปกครองของนักเรียน หรือผู้ที่มิได้อยู่ในความปกครองดูแลที่กำลังศึกษาอยู่ในสถานศึกษานั้น ๆ 3) ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หมายถึง คณะกรรมการที่ได้รับการแต่งตั้งจากผู้ที่ปฏิบัติงานในเทศบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด และองค์การบริหารส่วนตำบลหรือองค์กรปกครองท้องถิ่นรูปแบบอื่น ๆ ซึ่งเป็น ตัวแปรที่ส่งผลต่อบทบาทหน้าที่แตกต่างกันต่อการมีส่วนร่วมคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในการจัดการศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยของ ฉันทนธ์ สุรินทร์ (2546, หน้า 68) ที่ได้ทำการศึกษา การมีส่วนร่วมต่อการจัดการศึกษาของคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนสังกัด สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอพนสนธิคม จังหวัดชลบุรี พบว่า การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับปานกลาง สรุปได้ว่า คณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐานทุกสถานภาพมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ตามระเบียบที่

กำหนดไว้อยู่ในระดับปานกลาง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ กรินทร์ นิยมนา (2550, หน้า 62) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรี เขต 2 พบว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรี เขต 2 จำแนกตาม สถานภาพของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง

จากเหตุผลดังกล่าว จึงสรุปได้ว่า คณะกรรมการที่มีสถานภาพที่แตกต่างกัน ย่อมส่งผลต่อ การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานแตกต่างกันด้วย ผู้วิจัย จึงนำสถานภาพมาเป็นตัวแปรในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

วุฒิการศึกษา หมายถึง ระดับการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน แบ่งเป็น 2 ระดับ ได้แก่ 1) ต่ำกว่าปริญญาตรี 2) ปริญญาตรีขึ้นไป ซึ่งคณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานที่มีวุฒิการศึกษาที่ต่างกัน ส่งผลต่อความเข้าใจในบทบาทหน้าที่การมีส่วนร่วม คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการจัดการศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยของ เอื้อจิต หงวนเสงี่ยม (2547, หน้า 83) ได้ทำการศึกษาค้นคว้าเรื่อง การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรี เขต 1 พบว่า การมีส่วนร่วมใน การจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำแนกตามวุฒิการศึกษา โดยรวมและ รายด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยคณะกรรมการที่มีวุฒิการศึกษาสูงกว่า ประถมศึกษามีส่วนร่วมมากกว่าคณะกรรมการที่มีวุฒิการศึกษาประถมศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัย ของ งามอาจ ไพศาลภูมิ (2548, หน้า 73) ได้ทำการศึกษาความต้องการในการมีส่วนร่วมจัด การศึกษาตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ใน โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดการประถมศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี จำแนกตามวุฒิการศึกษา พบว่า แตกต่างกันอย่าง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยคณะกรรมการที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาตรีหรือสูงกว่าปริญญา ตรีต้องการในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษามากกว่าคณะกรรมการที่มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี

จากเหตุผลดังกล่าว จึงสรุปได้ว่า คณะกรรมการที่มีวุฒิการศึกษาที่แตกต่างกัน ย่อมส่งผล ต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานแตกต่างกันด้วย ผู้วิจัยจึงนำวุฒิการศึกษามาเป็นตัวแปรในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

ขนาดของสถานศึกษา หมายถึง สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กำแพงเพชร ที่คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานปฏิบัติหน้าที่อยู่ มีจำนวนนักเรียนตามเกณฑ์ ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา แห่งชาติ, 2535, หน้า 10) แบ่งเป็น 3 ขนาด ได้แก่ 1) สถานศึกษาขนาดเล็ก หมายถึง มีนักเรียน ตั้งแต่ 1 – 120 คน 2) สถานศึกษาขนาดกลาง หมายถึง มีนักเรียนตั้งแต่ 121 – 300 คน

3) สถานศึกษาขนาดใหญ่ หมายถึง มีนักเรียนตั้งแต่ 301 คนขึ้นไป ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดตัวแปรตามขนาดสถานศึกษา เพราะว่า ขนาดสถานศึกษาที่มีขนาดแตกต่างกันจะมีผลต่อการวิจัย สอดคล้องกับงานวิจัยของ เพ็ญภัทร สุวรรณโชติ (2546, หน้า 106) ได้ศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของ โรงเรียนประถมศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดในเขตชายฝั่งตะวันออก พบว่า โรงเรียนขนาดเล็กมีส่วนร่วมมากกว่าโรงเรียนขนาดกลางและขนาดใหญ่ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภูรินทร์ นิยมนา (2550, หน้า 82) ทำการศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรี เขต 2 พบว่าการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรี เขต 2 จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา โดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยโรงเรียนขนาดเล็กมีส่วนร่วมมากกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่

จากเหตุผลดังกล่าว จึงสรุปได้ว่า ขนาดของสถานศึกษา ที่แตกต่างกัน ย่อมส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานแตกต่างกันด้วย ผู้วิจัยจึงนำขนาดของสถานศึกษา มาเป็นตัวแปรในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

ที่ตั้งสถานศึกษา หมายถึง เขตพื้นที่ที่ตั้งของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร ที่คณะกรรมการสถานศึกษาปฏิบัติหน้าที่อยู่โดยกำหนดไว้ ได้แก่ 1) สถานศึกษาในเขตเทศบาล หมายถึง สถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดกำแพงเพชร ที่ตั้งอยู่ในเขตเทศบาล 2) สถานศึกษาในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล หมายถึง สถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดกำแพงเพชร ที่ตั้งอยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งที่ของสถานศึกษาที่ต่างกัน ย่อมส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่แตกต่างกัน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ เอื้อจิต หงวนเสงี่ยม (2547, หน้า 88) ได้ทำการศึกษาค้นคว้าเรื่อง การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรี เขต 1 พบว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำแนกตามที่ตั้งของสถานศึกษา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยคณะกรรมการที่สถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในอำเภอนายายอาม มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากกว่าอำเภอเมือง อำเภอท่าใหม่และอำเภอแก่งหางแมวตามลำดับ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พรณี สุวดี (2536, หน้า 262 – 264) ศึกษาการวิเคราะห์องค์การของโรงเรียนประถมศึกษา พบว่าโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในตั้งอยู่ในอำเภอเมือง มีสุขภาพองค์การที่แตกต่างกับโรงเรียนที่ตั้งอยู่นอกอำเภอเมือง

จากเหตุผลดังกล่าว จึงสรุปได้ว่า ที่ตั้งของสถานศึกษา ที่แตกต่างกัน ย่อมส่งผลต่อ

การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานแตกต่างกันด้วย ผู้วิจัยจึงนำที่ตั้งของสถานศึกษา มาเป็นตัวแปรในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

ภุรินทร์ นิยมนา (2550) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรี เขต 2 พบว่า 1) การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรี เขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ด้านวิชาการและด้านการบริหารทั่วไปอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการบริหารงานบุคคลและด้านงบประมาณอยู่ในระดับปานกลาง 2) การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรี เขต 2 จำแนกตามสถานภาพของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง 3) การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรี เขต 2 จำแนกตามสถานภาพของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 4) การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรี เขต 2 จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา โดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เอื้อจิต หวงแสงชัย (2547) ได้ทำการศึกษาค้นคว้าเรื่อง การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรี เขต 1 พบว่า 1) การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรี เขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และรายด้านตามการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาทั้ง 5 ด้าน คือ ด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาและชุมชน อยู่ในระดับมาก ด้านการบริหารสถานศึกษา ด้านการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา ด้านการทำงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และด้านการตั้งกองทุนการศึกษา อยู่ในระดับปานกลาง 2) การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำแนกตามวุฒิการศึกษา พบว่า ด้านการบริหารสถานศึกษา ด้านการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา และด้านการทำงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแตกต่างกัน 3) การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำแนกตามที่ตั้งของสถานศึกษา พบว่า ด้านการบริหารสถานศึกษา ด้านการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา ด้านการ

ทำงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้านการตั้งกองทุนการศึกษา และด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาและชุมชน แตกต่างกัน

ณัฐนันท์ สุรินทร์ (2546) ทำการศึกษาค้นคว้าเรื่อง การศึกษาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อการจัดการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี พบว่า การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อการจัดการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี โดยรวมและรายด้าน มีการดำเนินการอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อจำแนกตามสถานภาพการเป็นคณะกรรมการ พบว่า โดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ชำนาญ เปรมประเสริฐ (2546) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษา ในการจัดการศึกษาโรงเรียนมัธยมสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสระแก้ว พบว่า 1) การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษา ในการจัดการศึกษาโรงเรียนมัธยมสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสระแก้ว โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านระบบบริหารและการจัดการ ด้านวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษา ด้านหลักสูตรและด้านกระบวนการเรียนการสอน 2) การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษา ในการจัดการศึกษาโรงเรียนมัธยมสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสระแก้ว จำแนกตามสภาพที่ตั้งของโรงเรียนที่อยู่ในเขตเมืองและโรงเรียนที่อยู่นอกเขตเมือง พบว่าทั้งภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ศิวะ ทาทราย (2545) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาในการปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอบ่อทอง จังหวัดชลบุรี พบว่า สภาพการปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนประถมศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่ามีสภาพการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมากและระดับปานกลาง ผลการเปรียบเทียบสภาพการปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนประถมศึกษา จำแนกตามสถานภาพคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและขนาดโรงเรียน ไม่แตกต่างกัน ปัญหาในการปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนประถมศึกษา ปัญหาที่พบ คือ การให้การสนับสนุนการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการประจำปี ไม่ให้ความร่วมมือในการศึกษาความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งเป็นผลให้เกิดปัญหาการประสานความร่วมมือและสร้างความเข้าใจกับประชาชนเพื่อให้ความสำคัญของการศึกษา ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการระดมทรัพยากรในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน

ไพบุตย์ ยิ่งสุข (2545) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา

จังหวัดสระแก้ว พบว่า 1) การดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษา
ขั้นพื้นฐานโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสระแก้วอยู่ในระดับ
ปานกลาง 2) การดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานระหว่าง
ความเห็นของคณะกรรมการซึ่งมีสถานภาพต่างกัน แตกต่างกัน 3) การดำเนินงานตามบทบาท
หน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานระหว่างความเห็นของคณะกรรมการในเขตชุมชน
เมืองกับคณะกรรมการนอกเขตชุมชนเมือง ไม่แตกต่างกัน

กมลภัทร ธรรมสุนทร (2544) ได้ศึกษาค้นคว้าเรื่อง สภาพและแนวทางการพัฒนาการมี
ส่วนร่วมของคณะกรรมการโรงเรียน ในการบริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงาน
การประถมศึกษาจังหวัดชลบุรี พบว่า 1) สภาพการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการโรงเรียนในการ
บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชลบุรี อยู่ในลักษณะร่วมคิด
2) สภาพการมีส่วนร่วมในการบริหาร โรงเรียนประถมศึกษาของคณะกรรมการโรงเรียน ซึ่งมี
สถานภาพต่างกัน และระดับการศึกษาต่างกัน แตกต่างกัน ส่วนคณะกรรมการโรงเรียนที่ปฏิบัติ
งานในโรงเรียนขนาดต่างกันและสถานที่ตั้งต่างกัน ไม่แตกต่างกัน 3) แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วม
ของคณะกรรมการโรงเรียนในการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่มีข้อเสนอแนะแนวทาง
พัฒนาโดยให้สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดและสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอจัดอบรม
คณะกรรมการโรงเรียนให้เข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ในการบริหารงานด้านต่าง ๆ และจัดทำคู่มือการ
ปฏิบัติงานแต่ละงานให้แก่คณะกรรมการโรงเรียน

มนตรี บุญดี (2544) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ความต้องการมีส่วนร่วมในการบริหาร
โรงเรียนของคณะกรรมการโรงเรียนกับการยอมรับของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานการ
ประถมศึกษาจังหวัดในเขตการศึกษา 12 พบว่า 1) ความต้องการมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียน
ของคณะกรรมการโรงเรียนกับการยอมรับของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา
จังหวัดในเขตการศึกษา 12 อยู่ในระดับมาก 2) คณะกรรมการโรงเรียนในเขตเมืองกับ
คณะกรรมการโรงเรียนนอกเขตเมือง ต้องการมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนแตกต่างกัน โดย
คณะกรรมการโรงเรียนนอกเขตเมืองมีความต้องการการมีส่วนร่วมมากกว่าคณะกรรมการโรงเรียน
ในเขตเมือง

เมตต์ เมตต์การุณจิตต์ (2541) ศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนของ
คณะกรรมการศึกษาประจำโรงเรียนเทศบาลในจังหวัดนครราชสีมา ได้ข้อสรุปว่า เรื่องที่กรรมการ
ศึกษาเข้าไปมีส่วนร่วม 5 เรื่อง คือ การวางแผน การจัดหาและจัดทรัพยากร การกระตุ้นการทำงาน

การประสานงานและการประเมิน ส่วนใหญ่กรรมการมีส่วนร่วมในการประสานงานอยู่ในระดับ
มากรองลงมาอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ การประเมินแผน การกระตุ้นการทำงาน การจัดหาและ
การจัดทรัพยากร และการวางแผน

ชูชาติ พ่วงสมจิตร (2540, หน้า 266) ทำการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและ
ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนประถมศึกษาในเขตปริมณฑล
กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า คนในชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียนมากที่สุด คือ
กลุ่มกรรมการศึกษาหรือกรรมการโรงเรียน โดยชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการบริจาคทรัพย์
และวัสดุสิ่งของมากที่สุด สำหรับวิธีการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อมนั้น
เมื่อโรงเรียนมีกิจกรรมสำคัญและร้องขอความร่วมมือ ชุมชนจะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

นริวรรณ พรหมขุม และคณะ (2537, หน้า ก-ค) ทำการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของ
กรรมการศึกษาประจำโรงเรียนในโครงการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน จังหวัด
ขอนแก่น พบว่า กรรมการศึกษาไม่มีลักษณะเป็นตัวแทนของชุมชน ทั้งเพศ อายุ และฐานะทาง
เศรษฐกิจและสังคม สำหรับปัญหาของการมีส่วนร่วมของกรรมการศึกษาส่วนใหญ่ คือ ขาดความรู้
เกี่ยวกับงานและบทบาทของตนเอง ไม่มีเวลาพอ และถูกขอบริจาคทรัพย์สิ่งของ ปัญหาของ
กรรมการศึกษาเกือบครึ่งหนึ่ง คือผู้บริหาร โรงเรียนไม่ให้โอกาสในการมีส่วนร่วมและขาดความ
ร่วมมือกับประชาชนในการติดต่อประสานงาน

จุฬาพร ดีสุคนธ์ (2536, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการปฏิบัติงานของกรรมการ
ศึกษาประจำโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสมุทรปราการ พบว่า
กรรมการศึกษาให้คำปรึกษาแนะนำน้อย และโรงเรียนไม่สามารถปฏิบัติตามคำปรึกษาแนะนำของ
กรรมการศึกษาได้ประชาชนส่วนมากยังไม่ได้ให้ความช่วยเหลือและร่วมมือในการพัฒนาโรงเรียน
เท่าที่ควร โรงเรียนขาดความพร้อมและมีเวลาปฏิบัติงานน้อยในการเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน

สุนทร ขอบทำดี (2534) ได้สรุปปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติตามบทบาทของ
คณะกรรมการศึกษาไว้ว่า กรรมการศึกษามีปัญหาการประกอบอาชีพส่วนตัวจึงไม่มีเวลาให้
คำปรึกษาแนะนำ เสนอแนะ ประสานงาน แสวงหาความช่วยเหลือและร่วมมือระหว่างโรงเรียน
และชุมชน

ไพโรจน์ พรหมมีเนตร (2533) ศึกษาการปฏิบัติงานของกรรมการศึกษาประจำ โรงเรียน
ประถมศึกษาจังหวัดพิษณุโลก พบว่า กรรมการศึกษาให้คำปรึกษาแนะนำน้อย ส่วนใหญ่ยังไม่ให้
ความช่วยเหลือและร่วมมือในการพัฒนาโรงเรียน โรงเรียนและกรรมการศึกษขาดการ
ประชาสัมพันธ์และมีวัสดุครุภัณฑ์ในการให้บริการไม่เพียงพอ พร้อมทั้งขาดบุคลากรที่เป็นผู้นำใน
การปฏิบัติงาน

นคร จอมเดช (2530) ได้ศึกษาเรื่อง ปัญหาการบริหารงานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การบริหารงานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนมีปัญหา คือ ด้านการจัดสรรทรัพยากร และด้านการประเมินผลงาน เมื่อรวมทั้ง 5 ด้าน พบว่ามีปัญหาในระดับปานกลาง ประเด็นสำคัญที่ผู้บริหาร โรงเรียนและครูมีความคิดเห็นตรงกันว่าเป็นปัญหามาก ได้แก่

- 1) งบประมาณที่ใช้ในการวางแผนบริหารงานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
- 2) ขาดแคลนบุคลากร ทรัพยากรและวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการดำเนินงาน 3) ขวัญและกำลังใจของครูผู้ร่วมงาน ไม่ได้รับการส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง 4) ไม่มีหลักเกณฑ์ที่แน่นอนในการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรที่รับผิดชอบ 5) งานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหาร โรงเรียนและครูเกี่ยวกับปัญหาการบริหารงานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ทั้ง 5 ด้าน พบว่า ผู้บริหาร โรงเรียนและครูมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน และเมื่อเปรียบเทียบระหว่างผู้บริหาร โรงเรียนในเขตเมืองและนอกเขตเมืองพบว่า มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 คือ ด้านประเมินผลงาน

อุไร ฤาชา (2530) ได้ศึกษาเรื่อง ปัญหาการบริหารงานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพะเยา พบว่า 1) การบริหารงานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนประถมศึกษา โดยส่วนรวมมีปัญหาอยู่ในเกณฑ์ปานกลางและรายด้านอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง 2) การบริหารงานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประถมศึกษาที่ตั้งอยู่ในชุมชนเมืองโดยรวม อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง เมื่อพิจารณาคะแนนเฉลี่ยแต่ละด้านพบว่า ทุกด้านมีปัญหาอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง เรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ การให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน การให้บริการชุมชน การประชาสัมพันธ์โรงเรียน 3) การบริหารงานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในทัศนะของผู้บริหารโรงเรียน โดยส่วนรวมมีปัญหาอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง เรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ การให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน การให้บริการชุมชน การประชาสัมพันธ์โรงเรียน การร่วมกิจกรรมของชุมชน ส่วนการร่วมกิจกรรมชุมชน มีปัญหาอยู่ในเกณฑ์น้อย การบริหารงานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในทัศนะของครู โดยส่วนรวมมีปัญหาอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง เมื่อพิจารณาคะแนนเฉลี่ยแต่ละด้านพบว่า ทุกด้านมีปัญหาอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง เรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ การให้บริการชุมชน การประชาสัมพันธ์โรงเรียนและการร่วมกิจกรรมของชุมชน โรงเรียนประถมศึกษาที่ตั้งอยู่ในชุมชนเมือง และชุมชนชนบทมีปัญหา โดยส่วนรวมและรายได้ไม่แตกต่างกัน คือ ผู้บริหารโรงเรียนและครูมีทัศนะต่อปัญหาการบริหารงานโดยส่วนรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยแต่ละด้าน พบว่า ผู้บริหาร

โรงเรียนและครูมีทักษะต่อปัญหาการบริหารงานการประชาสัมพันธ์โรงเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

โยทะกา แก้วปลั่ง (2529) ศึกษาการปฏิบัติงานของคณะกรรมการศึกษาประจำโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า กรรมการศึกษาปฏิบัติหน้าที่ด้านการพัฒนาโรงเรียนมากที่สุด ส่วนด้านการให้คำแนะนำปรึกษาปฏิบัติน้อย เพราะคิดว่าเป็นหน้าที่ของโรงเรียน

เปลี่ยน ศิริรังสรรค์กุล (2527) ได้ศึกษาความคิดเห็นของคณะกรรมการศึกษาประจำโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพิษณุโลก พบว่า การปฏิบัติจริงของคณะกรรมการศึกษาประจำโรงเรียนประถมศึกษา อยู่ในระดับปฏิบัติน้อยทุกบทบาท ส่วนปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติงานตามหน้าที่ คือ ความรู้ต่ำ ขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องหลักสูตร และส่วนใหญ่มุ่งประกอบอาชีพของตน จึงปฏิบัติหน้าที่ได้ไม่เต็มที่

ไพศาล อินทับทัน และสุริยัน นนทศักดิ์ (2527) ได้สรุปบทบาทของคณะกรรมการศึกษาในการพัฒนาโรงเรียนว่า กรรมการศึกษาที่ปฏิบัติหน้าที่จริง ๆ อยู่ในเกณฑ์น้อย ไม่เป็นไปตามบทบาทหน้าที่ที่กำหนดไว้ และต้องการให้คณะกรรมการศึกษาปฏิบัติมากที่สุด คือการประสานงานกับ สถาบันต่าง ๆ รongลงมา คือด้านให้คำแนะนำแก่ผู้บริหาร โรงเรียน และการให้ความช่วยเหลือสนับสนุนกิจการทั่วไปของโรงเรียน

กิตติโชติ ห้อยยี่งู (2527) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาชนบท : การศึกษาเฉพาะกรณีใน โรงเรียนถิ่น โสภาสวิทยา ในปี พ.ศ. 2527 พบว่า ในการให้บริการชุมชนนั้น โรงเรียนไม่สามารถจัดบริการด้านต่าง ๆ ได้ทุกด้าน เนื่องจากโรงเรียนยังขาดการศึกษาสภาพความต้องการของประชาชนในเขตบริการของโรงเรียน ขีดจำกัดในด้านความพร้อมของโรงเรียน ระเบียบวิธีขั้นตอนในการปฏิบัติงาน และการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชนบท ส่วนในด้านการสนับสนุนโรงเรียนจากประชาชนนั้นยังอยู่ในระดับน้อย เนื่องจาก ความรู้ ความเข้าใจของประชาชน และการเปิดโอกาสของทางโรงเรียนยังอยู่ในวงจำกัดและวิธีการที่โรงเรียนสร้างความสัมพันธ์ให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากที่สุด คือการเข้าไปช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ ที่ชุมชนจัดขึ้น และยังคงพบว่าครูอาจารย์ยังไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของโรงเรียน ขาดความรู้เรื่องการพัฒนาชนบท และยังมีภาระส่วนตัวและครอบครัว จึงไม่มีเวลาทำงานนอกเหนือจากหน้าที่ทำการสอน

งานวิจัยต่างประเทศ

สทริบลิง (Stribling, 1993, CD-ROM) ได้ศึกษาเรื่องการเริ่มเพื่อการบริหารแบบใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School Based Management) ในโรงเรียนประถมศึกษาที่ดั่งขึ้นใหม่ของรัฐ

เท็กซัส : กระบวนการและผลผลิต เนื่องจากการบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน มีความเชื่อว่า โรงเรียนแต่ละแห่งมีความต้องการของบุคคลที่เป็นลักษณะเฉพาะของตนเอง และการที่จะระบุความต้องการเหล่านั้นได้ก็โดยการได้ทราบความต้องการของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับ โรงเรียน ซึ่ง ได้แก่ กลุ่มผู้ปกครอง ครูและนักเรียน ในการบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน โรงเรียนแต่ละแห่ง จะให้โอกาสแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีบทบาทร่วมในการค้นหาสาเหตุ ในการสร้างสรรค์แนวทาง ในการปฏิบัติและการประเมินผล ซึ่งเป็นวิธีการใหม่ที่ใช้ในการแก้ปัญหาและการเพิ่มผลสัมฤทธิ์ ทาง การเรียนให้กับนักเรียน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ โรงเรียนประถมศึกษา Rock Prairie โดยมุ่งตรวจวิเคราะห์ถึงผลกระทบในการบริหาร โดยใช้ โรงเรียนเป็นฐานในเรื่องที่ เกี่ยวกับการเงิน การคัดเลือกบุคลากร ขวัญของครู และการจัดการในเรื่องเกี่ยวกับอาณาบริเวณของ โรงเรียน พบว่า การบริหารโรงเรียนแบบ SBM นั้น ทั้งครูและผู้ปกครองจะเกิดความรู้สึกเป็น เจ้าของในการทำหน้าที่ให้กับโรงเรียน เหมือนกับว่าพวกเขาได้ผูกพันตัวเองไว้กับผลงานและการ สร้างความสัมพันธ์ที่มีประสิทธิภาพ ผู้ปกครองได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทางการ ศึกษาในการบริหาร โรงเรียนค่อนข้างมาก และมีส่วนช่วยให้บุคลากร โรงเรียนรู้สึกว่ามีความเป็นมือ อาชีรมากขึ้น การเพิ่มการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องของผู้ปกครองกับ โรงเรียน นักเรียนก็ยังคงเป็นผู้ที่ได้รับ ประโยชน์เป็นหลัก บรรยากาศที่ดีของโรงเรียน ของกลุ่มครูและการพัฒนาความเป็นหุ้นส่วนของ ผู้ปกครอง เป็นสิ่งที่นำไปสู่การเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และการที่ทีมงานของโรงเรียน ได้เข้ามามีส่วนในการคัดเลือกบุคลากร มีส่วนในกระบวนการด้านการเงิน และมีส่วนใน กระบวนการปรับปรุงโรงเรียน เป็นสิ่งที่ทำให้โรงเรียนสามารถทำในสิ่งที่ตรงกับความต้องการของ นักเรียนได้ดียิ่งขึ้น

เฮฟเฟอร์แมน (Hefferman, 1992, pp. 1341-A-1342) ได้ศึกษาเรื่อง การรับรู้ของการมี ส่วนร่วมของผู้ปกครอง และสมาชิกในชุมชนในการมีส่วนร่วมเป็นคณะกรรมการร่วมการตัดสินใจ ผลการวิจัย พบว่า ผู้บริหารเป็นกุญแจสำคัญในการสนับสนุน ส่งเสริมให้ผู้ปกครองและสมาชิก ในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ในคณะกรรมการพบว่า บทบาทของกลุ่มเกี่ยวกับความไม่ชัดเจนของ บทบาทและความรับผิดชอบของผู้ปกครองและสมาชิกในชุมชน โรงเรียน ชุมชน จำเป็นต้อง เปลี่ยนทัศนคติ ทักษะ และความรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการตัดสินใจของ ผู้ปกครองและสมาชิกในชุมชน

ชูลเลอร์และแวนดรา (Schuler & Vandra, 1987, p.185) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของ ประชาชนในการบริหารการศึกษามหาวิทยาลัยมินนิโซตา สหรัฐอเมริกา โดยศึกษารูปแบบการ

มีส่วนร่วมของประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ ผลปรากฏว่าการเข้ามามีส่วนร่วมอย่างไม่มีประสิทธิภาพเกิดจากความบกพร่องในการติดต่อสื่อสาร ปัญหาในการมีส่วนร่วม ได้แก่ ระดับของการมีส่วนร่วม การเข้าร่วมเพียงเรื่องเดียว การเข้าร่วมโดยขาดความเข้าใจในสถานการณ์ทั้งหมด ขาดข้อตกลงเกี่ยวกับขอบเขตของการมีส่วนร่วม

ลี (Lee, 1984, pp. 709-A) ได้ศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และบทบาทของนักศึกษาเกี่ยวกับโครงการด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาได้แก่ กรรมการบริหาร โรงเรียน ครูใหญ่และครู ผลการศึกษา สรุปได้ว่า โรงเรียนในท้องถิ่นได้กำหนดนโยบายและกระบวนการบริหารงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยให้นักศึกษามีส่วนรับรู้ อย่างไรก็ตาม งานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ควรจะจัดทำให้จริงจัง โดยการตั้งคณะกรรมการขึ้นมาทำหน้าที่ประเมินโครงการและโดยการช่วยเหลือจากสำนักงานกลาง เพื่อช่วยเหลือครูใหญ่ในการดำเนินการสร้างความสัมพันธ์โรงเรียนกับชุมชน

เบเคอร์รา (Becerra, 1974, pp. 68-87 A) ได้ศึกษาเรื่องเกี่ยวกับบทบาทและความเข้าใจระหว่างผู้บริหารกับตัวแทนของชุมชน ในการวินิจฉัยปัญหา พบว่า การตัดสินใจปัญหาใด ๆ ที่เกี่ยวกับโรงเรียน ผู้บริหารและตัวแทนชุมชนจะต้องร่วมมือกันทุกฝ่าย จะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการทางการศึกษาตามหน้าที่ บทบาทและนโยบายที่ได้ตกลงกันไว้และนอกจากนั้นยังพบอีกว่า 1) ผู้บริหารจะต้องเข้าใจและสนใจเกี่ยวกับความแตกต่างของชุมชน อีกทั้งจะต้องพร้อมที่เข้าร่วมกับชุมชนได้ในทุกโอกาส 2) ทักษะคติในทางที่ไม่พึงประสงค์ของแต่ละฝ่ายจะเป็นปัญหาสำคัญหรือเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่ง ในการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจร่วมกัน 3) ในการเข้าร่วมของชุมชนหรือประชาชน ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ จะต้องมีการฝึกอบรมและเตรียม การก่อนพอสมควร 4) ผู้บริหารจะต้องเป็นบุคคลที่ยอมรับตนเองและไม่ควรจะคาดหวังเกี่ยวกับผลที่ควรจะได้รับให้สูงเกินไปในการเข้าร่วมประชุมแต่ละครั้ง

สมิท (Smith, 1971, pp. 2377-A) ได้ศึกษาเรื่องบทบาทของตัวแทนประชาชนในการวางแผน และพัฒนาการศึกษา พบว่า 1) สมาชิกคณะกรรมการศึกษา ผู้บริหารโรงเรียนและประชาชนมีความต้องการที่จะแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ อันจะทำให้เกิดผลสำเร็จในการพัฒนาการศึกษา 2) คณะกรรมการจากประชาชนจะไม่เห็นด้วยเกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ ที่ทางโรงเรียนดำเนินการเพียงฝ่ายเดียว โดยที่คณะกรรมการไม่ได้มีส่วนรู้เห็นหรือรับรู้ 3) คณะกรรมการโรงเรียนและผู้บริหารเห็นพ้องต้องกันว่า โรงเรียนจะเจริญก้าวหน้าขึ้นกว่าเดิมมากหากได้มีการคณะกรรมการดังกล่าวเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน

จากการศึกษางานวิจัยในประเทศและต่างประเทศ สรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการบริหารจัดการศึกษาตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการศึกษานั้น เดิมคณะกรรมการศึกษายังมีระดับในการปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์น้อยและมีปัญหา อุปสรรคหลายประการ แต่ชุมชนจะให้ความช่วยเหลือเป็นอย่างดี เมื่อโรงเรียนขอไปเพื่อพัฒนาโรงเรียนในท้องถิ่นที่ประชาชนยากจนไม่ได้รับความช่วยเหลือในการพัฒนาโรงเรียนเท่าที่ควร ครู และชุมชนขาดความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ซึ่งกันและกัน แต่การพัฒนาโรงเรียนให้เจริญก้าวหน้าให้ประสบผลสำเร็จได้นั้นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ต้องร่วมกันตัดสินใจ โดยทุกฝ่ายต้องร่วมมือกัน เพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนและชุมชน มีบรรยากาศที่อบอุ่น ยึดผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน เป็นการบริหารโดยคณะกรรมการของโรงเรียนที่มีอำนาจหน้าที่ และความรับผิดชอบในการตัดสินใจ ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่แก้ปัญหาจากความไม่เพียงพอของงบประมาณ การขาดแคลนด้านอาคารสถานที่ อุปกรณ์และเครื่องมือต่าง ๆ ความไม่ยึดหยุ่นของหลักสูตร การสอนด้วยวิธีการเก่า ๆ ของครู ให้ปัญหาเบาบางลง จนสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเอง โดยใช้อำนาจของผู้บริหาร การกำกับติดตามงาน การนิเทศงาน ตลอดจนใช้ประโยชน์ที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ และมีประสิทธิภาพ